



**Leto I.**

**1924/1925**

**Štev. 5-6.**

Izdaja konzorcij »MLADINE« v Ljubljani. — Tiska tiskarna »Merkur« v Ljubljani.

Urejuje: Stanko Tomšič.

Odgovorni urednik: Andrej Šifrar.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Školja ulica 8, pritličje.

Rokopisi se ne vračajo. Naročnina, reklamacije itd. naj se pošiljajo samo upravi.

Naročnina znaša za Jugoslavijo celoletno 20 Din. V podrobni razprodaji stane  
5.—6. številka 4 dinarje.

MLADINA izhaja tekom šolskega leta po enkrat na mesec.

Poštšina plačana v gotovini.

## Vsebina 5.—6. številke:

A. Š.: Zemlja in mir. (Konec.) Stran 53. — F. Zwitter: K idejni krizi naše omladine. (Dalje.) Stran 55. — Stanko Tomšič: Nekaj o gmotnem stanju našega dijaštva. Stran 58. — Š.: Študij ne sme odtujiti narodu! Stran 60. — Univ. prof. dr. F. Veber: Sokrat. (Dalje.) Stran 62. — Lukijan — Anton Dokler: O sanjah ali Lukijanovo življenje. Stran 71. — Odlomki. Stran 76. — Prosveta. Stran 80. — Šport. Stran 81. — Fotoport. Stran 82. — Šala in zabava. Stran 83. — Šah. Stran 84.

Vse one, ki do danes še niso poravnali naročnine, prosimo, da to čimprej store. Položnice so bile priložene prvi številki. Naročnike in predvsem poverjenike prosimo, da nam pridobivajo novih naročnikov. Kdor pridobi vsaj deset novih celoletnih naročnikov (naročnino plačajo lahko tudi v obrokih), dobi tekoči letnik »Mladine« zastoj. Pošljite nam naslove svojih znancev, ki bi si morda list naročili. Čim več bo naročnikov, tem boljši bo list. Pokažite z delom, da ste odločeni svobodno napredovati in braniti svoje pravice.

UPRAVA.

za  
dame  
gospode  
in otroke



O. Bernatovič  
LJUBLJANA  
MESTNI TRG ŠT. 5

Od dobrega  
najboljše:  
narejene obleke  
dežni plašči  
kožuhovna  
trikotaža  
klobuki  
l. t. d.



## Obleka

moška, iz pristnega češkega ševijota in fina dunajska konfekcija 660 Din, fina damska volnena obleka 240 Din, damski plašč 450 Din, fantovska obleka 75 Din, deklška obleka 50 Din razpošilja veletrgovina R. Stermecki, Celje, št. 46. Ilustrovani cenik s čez 1000 slikami se pošlje vsakemu zastoj, vzorci od sukna kamgarna in razne manufakturne robe pa samo za 8 dni na ogled. Kdor pride z vlakom osebno kupovat, dobi nakupu primerno povrnitev vožnje. Naročila čez 500 Din pošlino prosto. Trgovci engros cene.

1924—1925.

A. Š.:

**Zemlja in mir.**

(Konec.)



Vojska, to je glad — kajti je to v principu glad kot temeljna in prva naloga, katero izzove vojska in iz katere izvirajo vse vojne nadloge. Pojem vojske je nerazdružljivo zvezan s pojmom gladu — glad, to je pravi brat vojske.

Poslednja svetovna vojska je bila končana samo pod pritiskom gladu, ki je zajel vso srednjo Evropo. Glad cnemogočuje bojevanje.

Svetovna vojska je imela pri svojem zaključku še dvesti ljudi in dovolj orožja, torej živega in mrtvega bojnega inventarja, ali cesar ni imela — je bil kruh.

Izjalovila so se vsa prizadevanja ne dajati vojakov, ne izdelovati orožja, prevarila je duhovna obramba proti vojni: znanost, umetnost in vera. Delavski proletariat je izdeloval orožje, narodi so pošiljali vojake, ali zemlja se je zaprla in ni dajala kruha, izzvala je glad in šele ta je zaključil vojsko.

Če premišljujemo to važno vlogo, kakor jo igra v vojski glad, ki jo vselej spremlja in končuje, se nam vsiljuje vprašanje, zakaj se ni do sedaj računalo s tem činiteljem v boju proti vojski.

Začnimo torej s tem najsilnejšim dokazom takoj na početku: ne dajmo kruha tistemu, ki hoče rušiti mir in se bojevati — in je takoj po vojski, kajti brez kruha ne vzdrži vojske nihče.

Morda bi kdo ugovarjal: ta, ki ima orožje, torej moč, si prisili pridelovanje kruha. Dobro. To pa znači, da mora to orožje in to moč imeti oziroma obvladati ravno tisti, ki kruh prideluje, da bi odbil vsak napad na mir in mogel delati vselej svobodno.

Samo tako dosežemo, da mu bo tisti, ki daje človeštvu kruh, dal tudi mir. Tako oborožen zemljedelec, v čigar rokah leži i pridelovanje kruha i moč zagotoviti temu pridelovanju potreben mir, nikdar ne začne vojske, ker temelji njegovo življenje na miru in je njegova eksistenca zavisna od miru.

Zemljedelec mora naravno biti nasproten vsemu, kar njegovo delo uničuje, torej v prvi vrsti vojni. Kmet je stražnik življenskih skrivnosti, katerim prisluškuje s svojimi rokami, je gledalec brez-

končnega procesa, večno se ponavljajočega rojstva, ki more uspevati izključno le v miru in pokoju. On, ki varuje nežno rastlinico, iz katere ima človeštvu zrasti kruh, proti škodljivcem, proti zlobi vremena, postaja tudi varuh miru. Kajti vojska ne samo da ga kliče z njegovega polja, temveč mu potepta njegovo »delavnico« s konjskimi kopiti in topovskimi kolesi — iztrga ga od njegovega dela, ki se ga je navadil na svoji zemlji, v sredi svoje družine, pri rednem in nemotenem poteku življenja v soglasju s naravo.

Če more znanstvenik delati tu ali tam, če more delavec in obrtnik izdelovati bodisi kose ali sablje, more zemljedelec proizvajati samo in edino kruh, katerega ne da čoveštvu noben laboratorij na svetu, ki ga more roditi edinole zemlja, v katero je bilo v pravem času vsejano zrno, ki mu je v miru bilo sojeno vzkliti in rasti in kjer v gotovem času more biti tudi klas.

Onemogočenje kateregakoli dela v pravem času znači za zemljedelca izgubo žetve, torej kruha za celo leto. Vidimo, da iz vseh vrst produkcije potrebuje dolgi, dvanajstmesečni proizvodjalni proces kruha najprimernejše ozračje in najmanj moteni potek. Vestalka tega procesa, gospodar porajajočih se življenj je ravno zemljedelec, potrpežljivi sluga življenja, skrbni varuh miru in pokoja.

Kdaj je zgrabil kmet za orožje? Kdaj je šel in se bil bojeval? Edino takrat, če mu je bodisi človeška družba izpodbijala temeljne pogoje za njegovo življenje ali če je šel braniti svoja polja, svojo zemljo, svoje sadove, če je šel v boj za varstvo svojega dela, še manj pa »utrjevati« svoje »gospostvo«. Edino želja po mirnem, z ničimer motenem delu in potrpežljivo pričakovanju njegovih uspehov z roko vsevladajoče narode ga napolnjuje dan in noč in je smisel njegovega življenja.

Zato se zemljedelec takoj po končani vojski vrne k svojemu plugu. Treba popravljati, kar je uničila vojska. Treba dobiti iz zemlje novih pogojev življenja za ozdravljenje izmučenega človeštva.

Ne moremo mirno prezreti zanimive primere iz političnega življenja nedavnih dni. Lenin, Mussolini in Stambolijski so zrasli v politične činitelje iz prevratnosti vojnih razmer. Medtem ko se prvi briga tu za proletariat (Lenin) in hoče tam buržoazija (Mussolini) stvoriti silno armado v zagotovitev svoje politike, pošilja zemljedelska demokracija (Stambolijski) vojake k plugu. Medtem ko Lenin podpira vlado svoje stranke z rdečimi gardami, medtem ko vede Mussolini oborožene fašistovske legije proti Rimu, se briga agrarec Stambolijski za organizacijo dela, gradi armado proizvajalcev kruha in se trudi, da zagotovi notranji in zunanji mir svojemu narodu, bolgarskim seljakom.

Zemljedelec je torej sam subjekt miru. Vse pacifistične teorije ne odtehtajo s svojo učinkovitostjo vrednosti zemljedelčeve volje: hočem mir, potrebujem mir, ne samo za svoje življenje, temveč tudi za svoje delo, katero služi življenju in ustvarjanju.

Zemljedelec je torej oni zdravi ud na telesu človeške družbe, kateri more, ker je močan, ohraniti celo človeštvo od grozečih bolezni in ran.

Ohranitev miru je zanj istovetna z ohranitvijo življenja v njega trajni zveznosti. Kmet, braneč sebe samega, brani mir. Njegov, na videz egoističen boj in prizadevanje ustvariti ugodne pogoje za svoje delo, je boj za dobro celokupnosti.

V dobi demokracije, ko že ne odločujejo več vladarji po božji milosti o miru in vojni, temveč vlade držav, postavljene na čelo narodom po volji ljudstva, je treba, da bi zemljedelski živelj odločeval v teh vladah, da bi odstranjeval vse, kar bi moglo razrušiti in uničiti pogoje njegovega dela, kakor i življenja i razvoja naroda, da bi branil — mir.

Soodločevanje zemljedelcev v državni upravi in v ustvarjanju pogojev vzajemnega sožitja narodov je najzanesljivejša rešitev pacifističnega problema.

Mir zemljedeltu ni abstrakten, skonstruiran pojem, marveč naraven predpogoj dela in življenja. Pojem miru se pri zemljedeltu krije s pojmom življenja samega. Povsodi, kjer pripravljajo zemljedelci svoje programe za udeležbo v javnem življenju držav, v politiki, tam povsodi vpisujejo zahtevek vzdržati mir na prvo mesto.

Torej je dolžnost vseh narodnih celot in cele človeške družbe uveljaviti popolnoma to neprecenljivo vrednost zemljedelskega elementa in jo postaviti v službo pravega miru.

Naloga demokracije je ne samo odvracati sodelovanje zemljedelcev pri zgradbi državnega ustroja in vodstvu državnih zadev, temveč uporabiti neprecenljivo mirotvorno dispozicijo zemljedelskega življa v narodih k zagotovitvi miru, k njega najzanesljivejši obrani in ohranitvi. Edino tako morejo postati pacifistična prizadevanja resnična podlaga življenja in razvoja držav in narodov in ne samo predmet teoretičnih razmišljanj.

F. Zwitter:

## K idejni krizi naše omladine.

### 1. Nacijonalizem in pacifizem.

**S**plošno si predstavljamo pod narodnostjo nekaj stalnega, nepremakljivega, izven mej posameznikove volje stoječega, medtem ko imamo nacijonalizem za gibanje, stremljenje človeštva. A to naziranje je napačno: narodne pripadnosti ne moremo presoditi niti po fizičnih, telesnih znakah (napačno je tako zamenjavanje naroda in rase; tudi ni rasa sestavljena iz posameznih narodov, ampak pripadajo člani istega naroda različnim, med seboj pomešanim rasam; da ilustriram: kdo bi hotel n. pr. potegniti mejo med Slovenci in Nemci po meji črnih in plavih las?), niti po jeziku (mnogo ljudi govori po več jezikov; irski narod, ki je dokumentiral obstoj svoje narodnosti s takimi žrtvami, govori po večini angleško), ampak le po narodni zavesti. Zato nacijonalizem in narodnost



nista ločena, ampak v ozki zvezi, zato imamo ljudi, ki ne pripadajo nobenemu narodu, t. j. nimajo nobene narodne zavesti, da, velik del zgodovine človeštva poteka v taki breznarodnosti. Ni samo neresnično naziranje, da je in ostane vsebina zgodovine človeštva borba med narodi, argument, ki ga tako radi navajamo proti pacifizmu, ampak narodnost v našem smislu besede je celo zelo mlada, v naši Evropi je nastala skupaj z nacijonalizmom šele pred malo več kakor sto leti.

V onem času so navdali Evropo novi ideali, boj proti staremu redu se je začel na vseh straneh: stari malomeščani, »purgarji«, s svojimi privilegiji, tradicijami in ozkim obzorjem, cehi »mojstrov« in »gselov« s srednjeveškimi metodami dela, grajščaki, ki kraljujejo nad svojo malo fevdalno vasico, so predmet zasmeha, na njihovo mesto stopa tovarnar z delavsko maso in stroji, meščan porajajočih se milijonskih mest, kmetski posestnik, trgovec s svetovnimi vidiki! To je bil čas, ko je padla tudi dotedanja vaška »purgarska« in plemenska (prim. pri nas »Dolenjce«, »Kranjce«, kajkavske »Horvate« itd.) zavednost in v novih ljudeh širokega obzorja se je porodila misel narodnosti, nacijonalizma. Trojna so pota, ki jih je šel nacijonalizem: mi Slovenci smo se n. pr. borili dolgo časa le za uveljavljenje svojega jezika v šolah, uradih in javnem življenju; Nemci in Italijani, ki jim pravice jezika ni nikdo krtil, a so bili razcepljeni na nešteto državic, so se borili za združitev vsega naroda v nacionalni državi; Angleži, Rusi in Nemci po zjedinenju v narodni državi pa so hrepeneli po nadvladi nad drugimi narodi, po svetovnem gospodarstvu, njihov nacijonalizem je že imperijalizem. A poleg političnega imamo kulturni in gospodarski nacijonalizem. Ona večno lepa borba za ideje, ono hrepenenje po večjem in lepšem, ki je navdalo vse največje duhove vseh časov, vse to je našlo izraza v umetnosti od romantike, ki je zaklicala v Nemčiji tiranu Napoleonu svoj

»Der Gott, der Eisen wachsen ließ,  
der wollte keine Knechte«,

pa tja do italijanske poezije »risorgimenta«, do naših slovenskih pesnikov in narodnih buditeljev od Vodnika in Prešerna dalje. Moč ideje, borba za novi ideal je podžigala nemško mladino wartburško, ki je v boju z malimi in velikimi tirani ponosno dvigala svoj črno-rdeče-zlati prapor, italijanske patriote, ki so umirali na avstrijskih moriščih in našo predvojno omladino, vse one jetičnike, ki so si odtrgovali od ust, da so kupovali bombe. In ta velika ideja je v sto letih preobrazila Evropo; nastala je Nemčija in Italija, propadle so narodnostno mešane države vzhodne Evrope: Rusija, Avstrija in Turčija, danes sta Švica in Belgija edini evropski državi, ki ne bazirata na nacijonalnem principu, a pomagala je ta ideja tudi evropskim velesilam, da so si ustvarile stotine milijonov kolonijalnih robov. V gospodarstvu je tipična oblika nacijonalizma novi merkantilizem, politika zaščitnih carin in gospodarske osamosvojitve.

Ideali podžigajo, dokler niso uresničeni, za realnost se ne navdušuje nikdo. Niso še rešena vsa nacijsionalna vprašanja, a vendar vidimo, kako možnosti udejstvovanja nacijsionalizma ginevajo. Svetovna vojna je dokazala, kakšna utopija je misel na svetovno gospodarstvo enega naroda, mejni spori in vprašanja nacijsionalnih manjšin pa tudi ne morejo postati idealizem naše omladine, ki je žejna novih idealov, ki si hoče ustvariti nove cilje, ki hoče hrepeneti, trpeti in zmagati.

Delavski razred je bil prvi, ki je uvidel, da je tehnika s stroji, produkcijskimi in prometnimi, dvignila gospodarstvo preko nacijsionalnih mej, da konkurenca, ki jo je pospeševal na pol v idejah kosmopolitsko - anacijsionalnega 18. stoletja vzrastli liberalizem, zahteva mednarodno borbo. Nastala je delavska politična in strokovna internacionala. Tedaj so zmerjali socijaliste z brezdomovinci; nemški prestolonaslednik jih je imenoval »vaterlandsloes Gesindel«. Danes pa je internacijsionalno organizirano formalno ali pa vsaj dejansko vse: politične stranke, stanovi, znanost in umetnost, gospodarstvo. Ista sila, ki je razgnala meje plemena in ustvarila narod, streže tudi že temu svojemu otroku po življenju: razširjanje obzorja, želja po kar najbolj grandiozni organizaciji, ogromni napredek prometnih sredstev, gospodarska vzajemnost, težnja po mednarodnem jeziku, so značilni pojavi.

Neverjetno je v naši dobi napredovalo pacifistično gibanje: Wilson ni živel zastoj in Zveza narodov ni le utopija za nekaj let, kakor mislimo danes še vedno pod vtisom raznih razočaranj; ta ideja napreduje vseeno, četudi brez nas. Pri tem nas ne sme ovirati to, da napreduje počasi; že dejstvo, da se k njej priznavajo tako odlični državniki, je nekaj pred vojno nezaslišanega. Vendar pa Zveza narodov ne more biti več kakor sredstvo. Dokler bo obstojal naš nacijsionalizem, dokler bo vsak narod gledal le na svoje koristi in le v mejah politične oportunitete priznaval potrebe omejitve sporov, toliko časa ne moremo govoriti o novem idealu. Kadar pa pade nacijsionalizem, kadar pade narod 19. stoletja in mednarodnost ne bo več samo sredstvo, tedaj bomo mogli reči, da je pričela nova doba.

Bivši francoski ministrski predsednik Herriot, glavni stebler takozvane zapadnoevropske nove demokracije, je označil v parlamentu za cilj svoje politike Coudenhove - Kalergijev načrt »Zedinjenih držav evropskih«. Ta ideja je veličastna, monumentalna. Kdor ne tiči pregloboko v čustvih in tradicijah preteklosti in ima nekaj smisla za enotnost, velikopoteznost, ki tvori tako bistven del veličine naše dobe, bo doživel pri tem občutek, da so ideje vendar lepe, da je vredno zanje živeti in se žrtvovati. Kdor ima nekaj sposobnosti za razumevanje smeri našega razvoja, bo videl, da mora ta misel zmagati.

Gotovo je, da so nacijsionalistični ideali lepi, a kaj hočemo danes z njimi? Tudi verski ideali srednjeveških mistikov, njihove čarobne sanje o »onstranski gloriiji«, so bili lepi. Kadar pa zgubi kaka ideja svoj smisel, se pretvori v besedičenje, fraze, parade. Na nacijsiona-

lizmu moremo to opazovati dnevno. Zato pa pustimo ideale preteklosti, ohranimo si pa ogenj idealistov one dobe in ožarimo z njim nove misli, nova pota! Ni več daleč čas, ko bodo vsaj v mejah naše Evrope uresničene besede našega bednega, velikega Prešerna:

»Žive naj vsi narodi,  
ki hrepene dočakat' dan,  
da, koder solnce hodi,  
prepir iz sveta bo pregnan,  
da rojak  
prost bo vsak,  
ne vrag, le sosed bo mejak.«

Opomba uredništva: Ker smo prepričani, da se mora dijaštvo seznaniti z vsemi važnejšimi gibanji sodobnega človeštva, prinašamo gorenji članek. Obenem objavljamo še članek »Zemlja in mir«, ki ga je spisal češkoslovaški ministrski predsednik Antonín Švehla, današnji vodja slovanskega agrarizma in kot tak obložen borec za pacifizem.

Stanko Tomšič:

## Nekaj o gmotnem stanju našega dijaštva.

**S**lovensko ljudstvo je ubožno in ta usoda ga noče zlepa zapustiti. Včasih si ne zna pomagati, včasih tudi ne more, ugodno priliko, ki se mu eventuelno nudi, navadno zamudi ter ga prehiti tujec, tako da bi res že kmalu mislil, da si ne morem poštenega Slovenca drugače predstavljati, kakor revnega kmetiča, ki komaj toliko pridela, da skromno živi. Seveda so, kakor povsod, tudi tu izjeme. Ker se je večina naših dijakov rodila ravno pod borno kmetsko streho, je tudi ona v polni meri deležna usode svojih očetov. Časi, v katerih živimo, so to stanje celo poslabšali. Je pa še ena lastnost, značilna za naše kmetske stariše, da namreč zelo neradi spustijo kaj okroglega izpod palca, tudi če gre pri tem za še tako neobhodno stvar. Prirojena varčnost se pač kaj rada stopnjuje preko potrebne mere. Isto, kar sem navedel za dijake kmetiskih starišev, velja tudi za sinove naših delavcev in uradnikov, da, morda še celo v večjem obsegu. Zato je jasno, da se mora naše dijaštvo — hočeš ali nočeš — brigati tudi za to neprijetno stran svojega življenja.

Osnovno šolo obiskuje naša mladina navadno v domačem kraju, kjer stanuje pri starših. Zato ne zahteva njena preskrba v tej dobi nobenih posebnih izdatkov. Bistveno drugače pa so zahteve, ki jih stavi na stariše v gmotnem oziru šolanje otrok v srednjih šolah. Tedaj se mora dijak preseliti v mesto in stanovati pri tujih ljudeh. Temu glavnemu izdatku se pridružijo še stroški za obleko, šolske potrebščine, ki so primeroma drage, itd. S tem se začinja za dijaka njegovo socialno vprašanje. Rešujejo ga v prvih letih izključno



stariši sami, pozneje pa jim mora često pomagati več ali manj dijak sam. Za sinove kmetskih starišev dobimo tu olajšavo, katere sinovi delavcev in uradnikov nimajo. Ker so srednje šole navadno v bližnjem mestu, plačujejo stariši stanovanje in hrano dostikrat v naturalijah. Krompir, fižol, mast in drva pridejo predvsem v poštev. Tako je mnogim zelo olajšano vzdrževanje svojih otrok »v šolah«.

Čim večji je dijak in čim višji razred poseča, tem večje so njegove gmotne potrebe in zahteve. Ker mu stariši tega ne nudijo, je primoran pomagati si sam. Važno vlogo igrajo tu instrukcije. Nekateri bolj revni dijaki instruirajo, da imajo za to prosto stanovanje ali hrano ali tudi oboje. Drugi pa si s tem zaslužkom nabavijo razne potrebščine, odnosno imajo ta denar za posečanje kulturnih prireditvev, gledališča, koncertov itd. Opozoriti moram pa tu na dejstvo, da nekateri revnejši dijaki prevzamejo preveč instrukcij, ki jih oropajo vsega prostega časa. To je pa zdravju škodljivo, ker se mora mlad človek vsaj dve uri na dan gibati na prostem. Tu in v pomanjkljivi hrani moramo iskati vzrok dijaški bolezni — jetiki, ki zahteva toliko žrtev v naših vrstah. Drugih pristranskih zaslužkov naši dijaki danes navadno nimajo.

Pomožne akcije so v naših srednješolskih mestih maloštevilne in še te nepopolne. Predvsem imamo takozvane dijaške kuhinje, ki dajejo omejenemu številu ubožnih dijakov hrano (kosilo in večerjo) po znižanih cenah odnosno tudi zastonj. Mnogo važnejše institucije so dijaški domovi, ki imajo nalog, nuditi dijaku drugi dom. Le žal, da je pri nas dijaških domov prav malo in še ti ne služijo svojemu pravemu namenu, ker stojijo v službi gotove politične stranke ali pa skupine gotovega svetovnega nazora. V take domove se sprejemajo samo sinovi pristašev in mladina, njim prepuščena, se vzgaja encstransko — za slepo orodje svojih gospodarjev. Kdor se noče tej metodi ukloniti, zanj ni mesta v domu. Imamo pa še par domov, kjer takega pritiska ni, a to so zavodi samo za sinove bogatih ljudi, ki dobro plačajo. Ti pa ne pridejo tu v poštev. Manjka nam dijaških domov, urejenih tako, da bi v vsem odgovarjali modernim, vzgojnim in zdravstvenim predpisom, ki bi sprejemali pod svojo streho dijake brez razlike vere, brez razlike političnega naziranja njih samih odnosno njihovih starišev in se ozirali pri tem izključno le na pridnost in gmotno stanje prosilca. Pri zgradnji takih domov naj bi sodelovali prizadeti krogi (občine), podpirala pa naj bi jih tudi država, ki naj bi izvedla njihovo organizacijo in vedila nad njimi kontrolo. Na ta način bi se omogočilo šolanje pridnih a revnih dijakov, ki bi bili kljub svojemu slabemu gmotnemu stanju deležni vseh pripomočkov, potrebnih za dobro vzgojo.

Dijaško socialno vprašanje doseže višek svoje aktualnosti pri visokošolcih. Le-ti so prepuščeni sami sebi; ne skrbi več za njihovo stanovanje skrbna mati, ne kupuje mu več šolskih potrebščin oče, temveč mora sam voditi svoje gospodarstvo. Vsak mesec dobi gotovo vsoto, ki dostikrat ne zadošča niti za najpotrebnejše. S tem si mora urediti svoje življenje, kakor zna in more. Potrebe visokošolca so v primeri z onimi srednješolca neprimerno večje, dohodki pa

ostanejo navadno isti ali se le neznatno povišajo. Pomožnih akcij je sicer pri visokošolcih nekoliko več, a tudi te trpe na istih hibah kakor srednješolske, samo v še večji meri. Kdor si hoče pomagati na pošten način, si po možnosti preskrbi manjšo službico za popoldanske ali večerne ure, kar je pa pri današnji veliki brezposelnosti in slabi plači uradnikov, ki streme zato tudi po kakšnem priboljšku, zelo otežkočeno. Poleg tega ima tak postranski zaslužek za visokošolca navadno slabe posledice: ali zaostane v študiju ali pa si nakoplje zavratno bolezen. Radi tega si marsikdo izbere rajši brezskrbno a sramotno odvisnost skupin z gotovimi kulturnimi in politično - gospodarskimi nazori, proda tam svoje prepričanje in značaj, dasi se temu njegova notranjost morda odločno upira. — Današnje nezdrave razmere zahtevajo sanacijo in v to spada tudi dijaško socialno vprašanje kot izvir mnoge zla pri naši inteligenci.

Medtem, ko se morajo za zboljšanje gmotnega stanja našega srednješolca brigati predvsem njegovi stariši, potem pa državne socialne in šolske oblasti, čaka pri visokošolcih ta naloga v prvi vrsti njih same. Sami morajo iskati način rešitve svojega socialnega problema, sami kovati tozadevne načrte in zainteresirati in pridobiti zanje merodajne činitelje, a tudi sami najintenzivnejše sodelovati pri izvedbi svojih načrtov. Zanašanje na druge je pogrešena taktika, ki ne bo nikdar prinesla zadovoljivega rezultata. Prepričan sem, da bi skupen nastop v pozitivnem delu, usmerjen v tem pravcu, kmalu prinesel zaželjene uspehe, kar bi ne bilo v korist samo nam samim, temveč tudi celemu narodu.

Š.:

## Študij ne sme odtujiti narodu!

**V** Ljubljani sem letos doživel sledeče: Sedim v slabo obiskani gostilni drugega reda. Vstopi meni neznan elegantno opravljen gospod, ki si v itak slabo obiskanem prostoru poišče najmirnejši, t. j. najmanj zasedeni kotiček. Kmalu sledita postaran kmet in priprosto kmečko dekle. Zakaj niso prišli skupaj, ne vem. Morda se je elegantni gospod sramoval hoditi po ljubljanskih ulicah s kmečko opravljenimi ljudmi? Morda! Toda, da povem najprej ono, kar sem videl: Stari kmet in dekle ponižno pozdravita elegantnega gospoda in prisedeta k njegovi mizi. Častni sedež je gospod pridržal sebi. Naroči večerjo. Gospodu je bilo radi moje navzočnosti v lokalni skrajno neprijetno, ker sta kmečka človeka bila pri rabi noža, vilic in servijete nerodna. Tudi zabava se ni hotela razviti. Elegantni gospod kakor da ne ve, kaj naj kmetu pripoveduje, a kmet in posebno še dekle ne vesta, kaj bi bilo najprimernejše govoriti, da bi bil gospod zadovoljen. Največkrat je posnel besedo kmet. Iz razgovora sem spoznal, da je to oče, a dekle sestra elegantnega gospoda. Očetove besede so bile prevdarne, modre. Gospod je odgovarjal zelo na kratko, a za svojo preprosto sestro skorajda ni imel niti besedice.

Celo uro sem opazoval družbo in povem, da mi je bilo hudo, kajti kmalu sem spoznal cel položaj. Pametni kmečki oče je dal svojega sina v šole, da mu olajša življenje. Bogve kolikokrat oče po noči ni mogel zatisniti oči, ko je razmišljal, kje bo vzel, da bo dal sinu! Bogve koliko več trpljenja je morala prenašati sestra in ostali člani rodbine, da je fant mogel dovršiti študije! Najčistejša ljubezen starišev, sester in bratov je preskrbela materialna sredstva za šolanje sina cziroma brata. Cilj je končno dosežen, toda obenem je prišlo še nekaj, česar stariši, sestre in bratje niso želeli, niso hoteli in niso niti najmanje pričakovali: Šolani se jim je odtujil! Tako odtujil, da si oče in sestra, ki sta ga prišla v mesto obiskat, ker je njima to vsled sorodniške ljubezni srčna potreba, brezdvomno želita čimpreje zopet nazaj na vas, v skromni kmečki dom. Jasno se je videlo, da je bil ves prizor tudi očetu in sestri zelo neprijeten.

Ne zgodi se vedno, toda zgodi se prečesto, da se kmečki fant, ki je odšel v šole, sčasoma odtuji sredini, iz katere je izšel in katera mu je pomagala postati to, kar je postal po končanih študijah. Dejstvo je žalostno iz dvojnih razlogov: Prvič iz čisto človeških, kajti starišem, sestram in bratom je brezdvomno zelo težko, ko vidijo, kako je med njimi in šolanim gospodom nastal prepad. Drugič pa je žalostno tudi recimo iz čisto nacionalno-političnih razlogov, kar bom poskusil nekoliko utemeljiti.

Vsak narod, ki skrbi za svoje blagostanje in za svojo bodočnost, posveča danes mnogo pozornosti kulturnemu delu posebno v onih slojih, katerih izobrazba je relativno mala. Saj tvorijo taki sloji menda pri vseh narodih večino prebivalstva. Pri slovanskih narodih, a osobito pri Jugoslovanih, žive ti sloji na vasi. Kmečko ljudstvo je pri Jugoslovanih v prvi vrsti ono, pri katerem bi se radi narodove bodočnosti moralo posvečati kulturnemu delu največ pozornosti. Kmečko ljudstvo predstavlja pri nas ogromno večino naroda in glavno gospodarsko moč. Ono je pri nas dobredno temelj vsega gospodarskega življenja in vse narodove moči. Ta temelj treba krepiti s primernim prosvetnim delom in s primerno zaščito življenskih pogojev in pravic kmečkega ljudstva. Cel kompleks tusem spadajočih dolžnosti se v ekonomski vedi označuje s tehničnim izrazom »agrarna politika«. A delokrog agrarne politike je obširen: Prosveta vobče, strokovni pouk, boj za kmečko gospodarstvo, osobito kmečko produkcijo pospešujočo ekonomsko, finančno, carinsko, tarifsko in prometno politiko države itd., itd.

Kdo naj vodi tako kulturno delo? Brezdvomno je to dolžnost inteligence, šolanih ljudi, a pred vsem onih inteligentov, ki so izšli iz kmetov. Že po svojem rojstvu ima tak inteligent dolžnost, da se zanima za razmere, v katerih živijo njegovi po krvi najbližji; da te razmere proučuje in da se zavzema za zboljšanje istih. Inteligent kmečkega pokolenja je moralno obvezan, da se zanima za usodo onih, ki so mu omogočili doseči stopnjo inteligenta in ugoden družabni položaj. Dolžan pa je to storiti tudi iz višjih političnih ozirrov. Če je trditev o potrebi kulturnega dela v kmečkem ljudstvu pravilna, tedaj je za izvrševanje take patriotečne dolžnosti v prvi vrsti poklican oni

inteligent, ki je sam kmečkega pokolenja. Le tak bo svojo nacionalno-politično dolžnost lahko spojil s svojimi iz rodbinskih in tovariških zvez izvirajočimi čustvi ter mu bo vsled tega izvrševanje nove dolžnosti olajšano.

Prizor, ki sem ga zgoraj opisal, dokazuje potrebo, razmišljati o dolžnostih inteligenta napram manje izobraženemu ljudstvu. Kjerkoli je nastal med šolanim in priprostim človekom prepad, je odgovoren šolani! A to se zgodi navadno le tedaj, kadar se človek šola samo iz materijalističnih nagibov. Idealistu se nekaj podobnega ne more pripetiti!

F. Veber:

## Sokrat.

(Moderna slika iz davne prefeklosti.)

### O predhodni starogrški filozofiji.

**S**tarogrški filozofiji gre značaj narodne samoniklosti. Grki svoje filozofije in z njo znanosti sploh niso prevzeli od drugih, namreč vzhodnih narodov, s katerimi so bili v trgovskih zvezah. Ti narodi, n. pr. Feničani, Egipčani, Babilonci i. dr. prvič sploh niso imeli nobene vede v poznejšem grškem in tudi za vso nadaljnjo zapadno kulturo merodajnem smislu besede, t. j. vede kot s a m o l a s t n e g a kulturnega činitelja. Tu pač že nahajamo poznanje n. pr. solnčne ure, naprav za merjenje zemlje in določevanje zvezdnega toka, a to in še marsikaj drugega samo v zvezi s praktičnimi potrebami, ki sta jih narekovala n. pr. poljedelstvo in plovba. Tako je sicer kaj možno, da so si prvi grški misleci prav na daljnem vzhodu pridobili mnogo vsakojakega, recimo fizikalnega, matematičnega in astronomskega znanja, toda šele pri njih se je to praktično znanje začelo spreminjati tudi v pristojno, recimo fizikalno, matematično in astronomsko znanost. Ta načelna razlika med golim praktičnim uporabljanjem znanja in med zavednim teoretičnim gojenjem znanja samega loči nepremakljivo razvoj grške misli takoj v pričetku od miselne strukture sosednega vzhoda. K temu se drugič pridružujejo še nepremagljive jezikovne difference, ki kakor marsikje drugod tudi tu sicer niso onemogočale trgovskih in podobnih praktičnih stikov, ki pa po mojem mnenju niso mogle dopuščati medsebojnega izmenjavanja globokoumnih in abstraktno teoretičnih nazorov o svetu in življenju, vsaj ne tedaj, ko se je grška filozofija in veda pravkar pričela že krepko razvijati. Da je bila grška znanost, predvsem pa grška filozofija, iz katere edine se je rodila tudi prva, v tem smislu avtonomna last Grkov samih, jasno potrjuje še njen razvoj sam, ki je v nepretrgani zvezi tudi s predhodno, predfilozofsko in predznanstveno stopnjo grške misli.

Kakor pri poedincu, sloni tudi pri narodu njegov znanstveni razvoj na posebni predhodni miselni stopnji, ki jo z ozirom na narod najbolj nazivamo m i t i č n o stopnjo njegovega duševnega razvoja.



Seveda obsega tudi ta stopnja dolgoletni razvoj, na katerem moramo že s splošno psiholoških vidikov razlikovati posamezne markantne odseke. Prvotni človek še ne razlikuje med »seboj« in svojo »okolico«, temveč živi neposredno le pod vplivom trenutne čutnosti. Tak človek se ne zaveda lastne enotnosti, ne dojema okolice kot nekaj sebi tujega, med njim in narodo je psihološka enota: on si narodo pač že predočuje, jo »percipira«, a nima napram njej tudi »lastnega«, t. j. »aperceptivnega« stališča. Zato je za tega človeka tudi vse realno in živo, boljše rečeno, on še sploh ne pozna razlike med realnim in nerealnim, »živim« in »mrtvim«. Je to zgolj perceptivna stopnja duševnega razvoja. Na sledeči stopnji človek narodo že aktivno miselno dojema, pa še vedno ne čuti lastne enotne csebnosti; razlikuje že med posameznimi reči, psihološka enota med njimi in njim pa se pričenja izgublјati. Na tej stopnji se pričena bojazen pred »tajnimi« silami, ki reči oživljajo, a še niso določene individualne »sebe«. Je to aperceptivna stopnja duševnega razvoja, ki tudi sovpade z dobo tako zvanega »demonizma«. Vendar moramo ta demonizem ostro razlikovati od tako zvanega »vivizma«, značilnega za orisano prvo stopnjo, kakor tudi od perzonifikativne tendence sledeče tretje stopnje. Vivizem prve stopnje meri namreč na omenjeno totalno psihološko enoto med človekom in tem, kar bi imenovali narodo, končna perzonifikacija pa pomenja motrenje narodnih pojavov kot individualnih oseb, kot so »vile«, »nimfe« ter končno »bogovi«. Demoni druge stopnje pa so še neosebne sile, za katere je značilen samo njih »skrivnostni« značaj; je to hkrati doba češčenja posameznih reči, kakor ognja, zemlje, vode, ki pa še nimajo predikata osebnih individualnosti. Samobsebi je zdaj umljiva še tretja, perzonifikativna stopnja duševnega razvoja, na kateri se človek pričena zavedati tudi »samega sebe« kot enotne individualne osebnosti. Zato se mu na tej stopnji z ozirom na narodo tudi prejšnji demoni, prejšnje tajne sile polagoma spreminjajo v konkretne osebe; torej spada šele sem kreacija gori omenjenih in podobnih osebnih božanstvenih bitij.

Orisane tri stopnje, ki prehajajo seveda samo polagoma druga v drugo, tvore prvo, mitično dobo narodove kulture, ki ima zato tudi na svojem sem spadajočem vrhuncu še marsikatere sledove svojega pričetka. Ta mitični razvoj naroda je trdno zasidran v zakonitem psihološkem razvoju njegovega mišljenja, kar formalno kaže razvojno menjavanje njegove pozornosti. Pozornost prvotnega človeka ni deljena na »sebe« in »drugo«, marveč je v tem smislu še nediferencirana, enakomerno upoštevaajoč vse kot neposredno dano. To je na splošno pozornost perceptivne dobe narodovega razvoja. V aperceptivni dobi pa je pozornost človeka že deljena, diferencirana, vendar še samo enostransko diferencirana: človek je že vsestranski pozoren na posamezne »reči«, na »narodo«, nima pa še kulturne zavesti »samega sebe«; razmišlja že o svetu, pa nima še pojma o sebi kot posebnem svetu. Šele v perzonifikativni dobi postaja njegova pozornost obojestransko diferencirana: človek je postal pozoren na »sebe« in »drugo«. S to trojno formalno



strukturo mitične misli pa se družijo in polagoma razvija njena materialna struktura, katera šele jo označuje prav kot »mitično«. Mitična misel namreč ne pozna nobenega reda, njej je še nepoznan pojem zakona na praktično-nagonskem polju kakor tudi na teoretično-umskem. To najbolje dokazuje mitičen način moralne presoje na eni strani in umske razlage na drugi. Mitičen človek prvič še ne pozna samoniklih zakonov dobrega in zlega, vsled česar sovpadajo zanj ta razlika ali enostavno z razliko med »koristnim« in »škodljivim« ali pa, in to v najboljšem primeru, z razliko med »zapovedanim« in »prepovedanim«, pri čemer izvira zanj ta zapoved in prepoved le iz samohotne volje močnejšega in zato »nevarnega« človeškega ali nadčloveškega bitja. Enako samohoten je drugič tudi značaj mitičnega razlaganja, ki je v glavnem ali zgolj analoško ali pa zgolj asocijativno. Mitičen človek n. pr. vidi, da voda plodi zemljo; zato poliva z vodo tudi devico, da postane plodna. Ali on vidi, kako sledi dež žabjemu regljanju; zato izkuša v suši z lastnim regljanjem ob luži priklicati dež itd. Torej samo navidezne in vnanje analogije so mu opora za izvajanje dogodkov iz dogodkov. Ko premaga divjo žival, udari v zemljo strela; zgolj asocijativno se vpraša, kdo mu hoče ugrabiti plen. In že izvaja pojav bliska iz maščevalne težnje nevidnega (skritega) in mu sovražnega bitja.

Sploh je najznačilnejša stvarna stran mitičnega mišljenja, da ne pozna nikake notranje zveze med pojavi. Realno vesoljstvo je tu še slepi konglomerat posameznih reči in dogodkov, med katerimi samimi ni nobene neposredne zveze, temveč ki jih družijo ali loči le brutalna samohotnost. Biti bi se za mitičnega človeka reklo slučajno biti, biti iz teh in teh razlogov pa zato biti, ker nekdo tako pač hoče in ima tudi moč, svojo voljo izvesti, pri čemer ni misliti le na »svet« vobče, temveč tudi na kakršnekoli posamezne in vprav posamezne pojave in dogodke. Taka miselnost, tisočletna po svojem razvoju, je torej bila značilna tudi za prvotnega, predzgodovinskega starega Grka, kar jasno izpričuje prav njegov že v zgodovinsko dobo spadajoči prehod od orisane mitične do poznejše znanstvene miselnosti. Ta prehod označujeta na zunaj predvsem dva činitelja: kodifikacija prava, v bistvu završena med 7. in 6. stoletjem pr. Kr. in pesnitve Homerja in Hezioda. Pravim na zunaj; nista namreč ta činitelja spremenila grške mentalnosti, temveč bila sta sama naravna posledica te spremembe. Vsaj v tem smislu pa sta važna mejnika v kulturnem razvoju grškega naroda. Kodifikacija prava dokazuje, da se je brezpravna hegemonija brutalne mitične moči umaknila jasnemu občutku potrebe družabnega reda in državnega zakona. Tako je vsaj na življensko najvažnejšem, na praktičnem polju postal zaveden in realno vpliven pojem zakonitega reda. Homer in Heziod pa sta s svojimi pesnitvami vsaj pripravila enak poznejši preokret tudi na zgolj umsko-teoretičnem polju. Moramo namreč pomisliti, da v verstvu pred njima ni bil glavno mitus, t. j. njega miselna vsebina, temveč kult, t. j. osebno čustveno stališče do boga, ki je bil zato le povsem lokalnega značaja. Poznali in

častili so bogove, ki so bili možni samo v istem kraju in samo v okviru ostalih lokalnih šeg in tradicij njihovih častilcev. Diametralno nasproten pa je postal položaj po Homerju in Heziodu, ki sta ustvarila panhelenške bogove, poznane vsemu narodu in pogrešajoče vsak zgolj lokalni značaj. To je imelo samoobsebi posledico, da je kult, intimna verska čustvenost stopila v ozadje, vzporedni mitus, vzporedna miselno-vsebinska, mi bi rekli dogmatična stran pa neprimerno v ospredje. In velika tragedija je v tem, da je Heziod, ki je toliko ljubil priprosto ljudstvo in ki je v nasprotju z aristokratskim Homerom<sup>1</sup> prav med ljudstvom hotel nanovo oživiti propadajočo čustveno religijo starega kulta, to religijo vprav s svojimi pesnitvami definitivno potisnil v ozadje.

Ker pa je to prav prehodna doba, ki posreduje med prejšnjim mitičnim in poznejšim znanstvenim razvojem starogrške misli, je uumljivo, da nahajamo v njej v enaki meri še jasne sledove temne preteklosti in že krepke kali svetlejše bodočnosti. Glede prvih je pomniti, da sta oba gori omenjena prehodna činitelja v stvarnem pogledu zgrajena še na mitičnem pojmovanju sveta in življenja. Zaveš zakonitega reda, kot se zrcali v prvi kodifikaciji grškega prava, še vedno ne pozna prava kot samonikle moralne sile, temveč »pravo« je tudi tu v bistvu le povelje edinega močnejšega (božjega), kateremu se mora slepo pokoriti slabejša večina. In sočasne številne »tegonije« in »kozmogonije« tudi na svojem vrhuncu, pri Homerju in Heziodu, še ne poznajo svetá kot zakonite harmonične enote, temveč izvajajo po starem mitičnem vzorcu tudi vse posamezne pojave tega, »zemskega« sveta in življenja iz nadsvetovnih činiteljev, iz bogov, ki povsem samohotno razpolagajo z vsem tem, kar bi mi imenovali narodo in življenje. Na drugi strani pa moramo vendar in v enaki meri vpoštevati, da je prav v tej dobi vsaj formalno na praktičnem polju bil že ustvarjen pojem (čeprav v bistvu še vedno nasilnega) reda, na teoretičnem polju pa pojem (čeprav v bistvu še vedno mitičnemu mišljenju prikladnega) svetlovo-življenskega naziranja. Slednje pa je bilo posebne važnosti za nadaljnji kulturni razvoj. Kajti na praktičnem, političnem polju je zadnja in odločilna instanca vedno le — moč, proti kateri vsaj začasno ni več borbe, in je zato tu vsak kulturni razvoj samo posreden, kolikor se namreč ta moč stavlja v vedno zavednejšo službo umske in srčne človeške izobrazbe, s katero edino stoji in pade tudi smisel in možnost vsake še tako blede »kulture«. Tem večjega pomena pa je bil in moral biti omenjeni miselni preokret te dobe, t. j. dejstvo, da je stari Grk začutil potrebo dobiti odgovor na temeljna vprašanja sveta in življenja. Ta odgovor je pač bil še »mitičen«: niso pa bila več mitična — vprašanja sama. Tako pa je bil Grk že tedaj na pragu one dobe, ko ga ni več zadovoljevala gola miselna vsebina teh vprašanj, temveč ko si je stavil vprašanje, ali je ona tudi — edinomozna, resnična, kratko: ko je prvič občutil ono

<sup>1</sup> Seveda je tu stranskega pomena znano vprašanje, ali je Homer historična osebnost ali pa krožijo le pod njegovim imenom pesnitve sicer neznanih avtorjev.

veliko razliko, ki je med golo »povestjo« ali »bajko« in »istinitim« izsledkom ali »resničnim« poročilom. Ta končni preobrat starogrške miselnosti, ki je s svojimi posledicami naravnost odločilno vplival na smer vse sledeče zapadne kulture, pa je »započela ter tudi završila prav — grška filozofija, njej na čelu takozvana starojonska filozofska šola iz Mileta, znana po imenih Tales, Anaksimander in Anaksimenes. Da uvidi čitatelj singularni pomen te šole za nadaljnji kulturni razvoj, naj sledi predvsem kratek oris temeljnih naukov omenjenih treh mislecev.

Tales (okrog 600 pr. Kr.) je po Aristotelovem sporočilu predvsem učil, da je voda prasnov vseh reči; iz vode je vse nastalo in v vodo se vse zopet vrača, tudi zemlja je plošča, plavajoča na vodi. Aristotel meni, da so Talesa vedla do takih zaključkov biološka razmotrivanja: voda da je potrebna za uspešni razvoj semena in rasti vseh reči, zato je tudi voda ena temeljna snov, ki je bistvo vseh reči in se samo prikazuje v različnih oblikah zdaj kot tekočina zdaj kot trden led ali zemlja itd. Ker pa je znano, da so taki biološko-filozofski vidiki stopali v ospredje šele v sledečem stoletju, je verjetnejše, da so Talesa vodila predvsem klimatološka in geološko-astronomska opazovanja. Človek iz Talesove dobe je pojave, kakor roso in podzemске vrelece smatral za samostojne činitelje, ki nimajo opravka z dežjem, izvirajoč neposredno iz zemlje. Obratni proces pa je mogel v Miletu ob morju živeti človek opazovati z lastnimi očmi: morje se je vedno bolj umikalo naraščajoči zemlji, kar dela umljivo, da tam že dolgo časa ni več pristanišča. Ljudje, ki so se vračali iz Egipta, pa so Milečanom lahko pripovedovali, kako se vrši enak proces tudi ob in na Nilu. Končno je že tedaj vsakdo moral poznati neposredno zvezo med dozdevno tako različnimi pojavi, kot so voda, para, sneg in led. Taka razmotrivanja so bila naravnost v duhu Talesove dobe, bila so hkrati primitivnejša in že tedanjemu človeku neposredno dostopna. Prav taka razmotrivanja pa so mogla in morala Talesa vesti do zaključka, da je od njega iskana prasnov vseh reči voda in da je n. pr. tudi zemlja le spremenjena, le v drugačni obliki prikazujoča se voda.

Anaksimander, Talesov mlajši sodobnik, je Talesov problem svetovne prasnovi še logično poglobil. Prasnovi, pravi on po Teofrastovem sporočilu, ne smemo iskati v nobeni posamezni (vidni, tipni itd.) reči, prasnov je obratno nekaj vsem rečem skupnega in zato v nasprotju z njimi sama ni in ne more biti omejena ali določena. Prasnov je neomejena ali nedoločena snov (*τὸ ἀπειρον*). Iz te količinsko in kakovostno nedoločene prasnovi vse nastaja in samo v njo se vse zopet vrača. Anaksimander je po sporočilih tudi že točneje govoril o tem svetovnem procesu samem. Na sebi nedoločena prasnov izloča vsled večnega premikanja iz sebe nasprotje toplega in hladnega, suhega in mokrega. Mraz ostane v sredini, toplota pa sili na vse strani ven in tvori končno ognjeno nebesno sfero. Ta ogenj zdaj privlačuje k sebi hladno mokroto, ki začenja v obliki pare ali pa oblaka tudi siliti ven in končno prodre na raznih točkah ognjeno sfero; tako nastanejo solnce, mesec in zvezde,

ki niso nič drugega nego megleni obroči, napolnjeni z ognjem. Menjavanje dneva in noči je le posledica periodičnega odpiranja in zapiranja teh meglenih obročev, grom in blisk pa nastaja tako, da ogenj pri priliki zračni obroč pretrga: gromu odgovarja razpok zračnega obroča, blisku pa prosto prodirajoči ogenj. Morje pa ni nič drugega nego preostanek prvotne mokrote, kolikor je še ni absorbirala nebesna ognjena sfera; ta mokrota se vsled enakakega že omenjenega premikanja izločuje z ene strani v morje, z druge pa v zemljo, ki ima valjasto obliko in leži prosto, ostajajoč mirno na mestu samo vsled enake oddaljenosti od vseh drugih točk. Živa bitja so nastala iz zemske mokrote potom sovplivanja solnčne toplote, najprej v najprimitivnejših formah, razvijajoč se naprej po borbenem prilagojevanju svoji okolici. Tako je bil človek prvotno podoben ribam, opremljen z iglasto skorjo, ki jo je, stopivši iz mokrote na zemljo, vrgel raz sebe in se le polagoma razvil do sedanje vnanjosti. Ognjena sfera bo končno absorbirala vso mokroto in svetovni proces se bo začel znova.

Anaksimenes (okrog 500 pr. Kr.) je isti problem svetovne prasnovi poglobil v naravoslovnih smeri. Z Anaksimandrom poudarja po Teofrastu neomejenost prasnovi, s Talesom ji pripisuje določeni značaj, v nasprotju z obema pa jo istoveti z zrakom. Zanimivi so njegovi nazori o nadaljnjem svetovnem procesu, ki sloni po njem le na mehanskem zredčevanju (*μύνωσις*) in zgoščevanju (*πύκνωσις*) zraka. Potom vedno večjega zredčevanja nastajajo iz zraka oblaki, vetrovi in končno ogenj, potom vedno večjega zgoščevanja pa voda, zemlja in končno kamenje. Taku mu vse reči razpadejo kot zakonite manifestacije zraka v šest vrst: ogenj, veter, oblak, voda, zemlja, kamen. Svojo teorijo zračnega zredčevanja in zgoščevanja je izkušal tudi eksperimentalno utrditi: če izdihavam zrak z odprtimi ustnicami (torej zredčen zrak), tedaj je, pravi, zrak — topel, če pa ga izdihavam z zaprtimi ustnicami (torej zgoščen zrak), je zrak hladen. Že ta primer kaže, da so šele zdaj začeli stopati v ospredje tudi biološko-fiziološki motivi; neposredno pa dokazuje to ohranjen Anaksimenov izrek: »Kakor naša duša, ki je zrak, nas vzdržuje, tako prešinja dih in zrak vesoljstvo.« Tu prvič trčimo na znano paralelo med človekom in svetom kot »svetom v malem« (mikrokozmos) in enakim »svetom v velikem« (makrokozmos). Z druge plati pa je Anaksimenov pojmovanje snovne homogenosti svetovja, kakor že rečeno, izrednega naravoslovnega pomena. Saj je šele Anaksimenes s svojim zračnim zredčevanjem in zgoščevanjem, ki je tudi zanj le mehanska posledica neprestanega zračnega premikanja, mogel trditi strogo kvalitativno ali kakovostno homogenost vseh reči. Kajti po njem bi bilo reči, da se n. pr. na skrajnih točkah ogenj samo v tem razlikuje od kamenja, da nahajamo na prvem v enaki prostornini neprimerno manj zraka (ki pa se neprimerno hitreje premika) nego na drugem ali pa da moramo, če vzamemo enako količino zraka zdaj v obliki ognja zdaj v obliki kamenja, v prvem slučaju ta zrak razdeliti na neprimerno večjo prostornino (v kateri se tudi neprimerno hitreje premika), v drugem



pa na neprimerno manjšo (v kateri se zopet neprimerno počasneje premika). Dočim nahajamo še pri Anaksimandru kvalitativne objektivne razlike, n. pr. med toplim in hladnim, trčimo pri Anaksimenu prvič tudi na poizkus, reducirati vse kvalitativne diference na zgolj mehanično-kvantitativne diference v prostornem obsegu in brzini premikanja, trčimo na osnovno načelo tudi modernega naravoslovja.

Že podano zadošča za prepričanje, da neminljivega historičnega pomena omenjenih starojonskih mislecev ne smemo iskati v njih efektivnih podrobnih nazorih o vprašanih, ki bi n. pr. danes spadala v področje posameznih »pozitivnih« ved, kakor so astronomija, fizika, geologija i. dr. V tem pogledu so seveda že davno premagani, v tem pogledu spadajo tudi njih nazori med — bajke. Njih pomen je nasprotno drugje, namreč v onih načelih znanstvenega mišljenja, katerim so morali prvi vsaj instinktivno slediti, če naj so tedaj, v dobi poprej orisanega mitičnega mišljenja prišli do svojih diametralno nasprotnih nazorov. Sem spada predvsem njihov skupni problem svetovne prasnovi (*γῶσις*), ki je ne smemo zamenjati s tem, kar je stopilo v poznejši grški filozofiji, končno pri Platonu in Aristotelu, v ospredje pod imenom svetovnega pričetka (*ἀρχή*). »Prasnov« jonskih mislecev ni »začetek« sveta, temveč to, iz česar svet sestoji in kar je torej osnovna baza tudi vsega, začetnega kakor tudi vmesnega in končnega svetovnega procesa. S tem pa je bilo z enim mahom pridobljeno troje: 1. zakonita enotnost svetovja, 2. zakonita homogenost svetovja in 3. zakonita notranja zveza med posameznimi pojavi svetovja. Če se spomnimo na orisane temelje predhodnega mitičnega mišljenja in najsi tudi na one, kakor se zrealijo še v Homerjevih in Heziodovih teogonijah in kozmogonijah, moramo reči, da so jonski filozofi prav te temelje definitivno porušili. Kakor za mitično dobo sploh, tako je, kot smo videli, tudi še za Homerja in Hezioda značilen enak mitološki dualizem med »tem« nam danim in vidnim ter tipnim, mi bi rekli empiričnim svetom na eni strani in med nekim »drugim« svetom, ki nam ni dan, temveč ki je samo skonstruiran in to po analogiji »tega« sveta (n. pr. tudi Homerjevi bogovi jedo, pijejo, spe, se šetajo itd.) in iz katerega se tu neposredno izvaja ne samo »ta naš« svet vobče, temveč tudi vsi posamezni pojavi »tega« sveta in vse to še v smislu gole slučajne samohotnosti. Torej pa tu načelno še ni bilo mesta za pojem svetovne enotnosti, homogenosti, notranje zveze, kratko: za pojem svetovnega zakona. Ta pojem so ustvarili na zapadu šele omenjeni jonski misleci in s tem obenem položili nerazrušne in še danes sveže temelje za sledeči znanstveni razvoj vse zapadne misli. Storili pa so to s svojim diametralno nasprotnim vedoslovnim monizmom, v čigar smislu je svetovje zakonita enota, sloneča statično na notranji snovni sorodnosti svojih členov, dinamično pa na notranji genetični zvezi med njimi. Bila je to hkrati ena izmed največjih duševnih revolucij na zapadu, brez katere bi bili naravnost nemožni tudi vsi poznejši in često tako ponositi zastopniki — znanosti... Jonski misleci teh načel pač niso formu-



lirali, a bili so prvi, ki so v njih smislu delali in tako šele poznejšim stoletjem sploh omogočili tudi njih zavedno formulacijo. Ta načela zadevajo predvsem znanstveno motrenje prirode ter se lahko glasijo tudi takole: fizična snov iz fizične snovi, fizična moč iz fizične moči, ex nihilo nihil v fizikalno snovnem in dinamičnem pogledu! Da so jonski misleci prav tem načelom že modernega naravoslovja v istini sledili, kažejo v podrobnostih tudi njih kozmologični nazori in sem zato n. pr. pri Anaksimandru navedel tudi nekatere sem spadajoče njegove misli. Mesto prejšnega mitičnega pojmovanja, n. pr. da pošilja Zeus grom in blisk, je tu kakor smo videli, grom in blisk že mehanična posledica zakonitih »tuzemskih«, mi bi rekli fizikalnih procesov. Dà, Anaksimander gre že tako daleč, da izvaja tudi organsko prirodo iz anorganske in podredi tudi njo zakoniti enoti celokupnega svetovnega procesa. Isto velja vsaj načelno tudi povsod drugje, tudi n. pr. pri razlagi vetrovja, nebesnih teles, dežja, zemeljskih sprememb, kratko: kakor na splošno in v načelu tako so prav omenjeni jonski misleci tudi v podrobnostih na vseh točkah prvi zamenjali dotedanje mitično mišljenje s sledečim znanstvenim in se zato po vsej pravici lahko nazivajo pravi očetje zapadne znanosti.

Prav z ozirom na glavni namen celega pričujočega spisa je še opomniti, da tudi poznejši grški filozofi tja do že v Sokratovo dobo spadajoče »sofistike« v bistvu niso pridjali nič novega, kar se jasno vidi na pozitivnih kakor tudi negativnih straneh tega prvega pojavljanja zapadne znanosti. Tudi neposredno sledeči misleci, kakor Pitagora, Heraklit, Parmenid, Empedoklej, Anaksagora in Demokrit se pečajo predvsem in načelno le s problemom iste svetovne »prasnovi«, izvajajoč iz nje imanentnim potom ves svetovni proces in opirajoč na njo zakonito enotnost tega procesa. Razlike so samo v pojmovanju iskane prasnovi, ki je zdaj ali število (Pitagora) ali ogenj (Heraklit) ali (nobenih razlik kažeče) »eno in vse« (Parmenid) ali četvorica »elementov« (Empedoklej) ali neskončna obilica »semen« (Anaksagora) itd. Seveda gredo s temi razlikami vzporedno še marsikatero druge in tudi važne nove misli, kojih oris spada pač v zgodovino filozofije in znanosti sploh, ki pa so vendar stranskega pomena za načelni razvoj znanstvene misli — pred Sokratom. Najlepše dokazuje to navidezno tako nasprotni primer Anaksagore (okrog 500—428 pr. Kr.), ki ga sicer navajajo kot prvega zastopnika tako zvanega svetovnega dualizma, ozir. naziranja, da je ves svetovni proces delo nadsvetovnega — duhá (*νῦς*). Tudi za Anaksagoro je prvo in glavno vprašanje, iz česa svet sestoji, kaj je svetovna prasnova in kako je zakonita enotnost sveta in njegovega procesa prav na tej prasnovi zgrajena. In prav iz slednjega razloga išče Anaksagora to prasnovo v neskončni obilici »semen« (*σπέρματα*), izmed katerih je vsako »deležno« vseh drugih, ker bi si po njem sicer ne mogli razlagati tega, da različne reči druga v drugo prehajajo, da prehaja n. pr. voda in zrnje, kot kaže hrana, v kri in meso itd. Tudi Anaksagora je torej v bistvu na že starojonskem stališču, da je zakonita enotnost svetovnega procesa neposredno zavisna

samo od zakonite strukture — svetovne prasnovi. V nadaljnem Anaksagora seveda razlikuje poleg te prasnovi še drugo realnost, *nûs*, od katere pa je prva po svojem bivanju povsem nezavisna in ki jo on vpelje samo zato, da si razlaga prvi premik že najdene prasnovi. Kakor hitro pa je ta premik izvršen, pa se vrši ves nadaljnji svetovni proces povsem imanentno, mehanično. Tudi Anaksagorov *nûs* je v najboljšem primeru samo »ein Gott, der nur von außen stößt«, negledé na to, da ga Anaksagora sam tudi sicer ponazoruje le po analogiji ostale materije, imenujoč ga n. pr. »najfinejšega«, povsod »razprostrtega«, ki ga je tudi tu »več«, t a m »manj« itd.

S tem prehajam hkrati k negativni plati vse znanstvene grške misli pred Sokratom. Kot nam je mitična doba narodove misli razpadla v tri stopnje, analogne tri stopnje ima tudi njega znanstvena miselnost, namreč stopnjo znanstvene percepcije, znanstvene apercepcije in znanstvene zavesti. Psihološko strukturo vsake stopnje odloča že formalno zopet enako zakonito razvojno menjavanje pozornosti, zdaj znanstvene pozornosti in to v dveh smereh: v smeri objektov znanstvenega dela in v smeri znanstvenega dela s a m e g a; prva smer zadeva vprašanje, ali je znanstvena pozornost obrnjena le k temu, kar bi danes imenovali vnanjo prirodo, ali pa tudi k samonikli notranjosti duševnega sveta, druga pa vprašanje, ali se znanstveno delo pač enostavno vrši ali pa je tudi samo postalo objekt posebne, t. j. kritične pozornosti. V tem smislu je na najnižji, perceptivni stopnji znanstvenega razvoja pozornost le pri vnanji prirodi in tudi sem spadajoče znanstveno delo še ne pozna kritične refleksije; je to na znanstveno višino dvignjena perceptivna stopnja poprej orisane mitične miselnosti. Na relativno višji, aperceptivni stopnji znanstvene miselnosti je pozornost v bistvu še vedno le pri vnanji prirodi, a znanstveno delo te dobe je že kritično — refleksivno; je to na znanstveno višino dvignjena aperceptivna stopnja mitične miselnosti. Šele na tretji stopnji znanstvenega razvoja je pozornost tudi pri duševnem svetu samem, črpajoč iz njegove samonikle narave končno veljavna načela znanstvene refleksije in odrejač tem potom tudi vnanji prirodi končno mesto v sistemu objektov človeškega spoznavanja; je to najvišja stopnja znanstvene z a - v e s t i (prejšnjo, aperceptivno stopnjo pa bi lahko nazivali le stopnjo znanstvene z a - v e d n o s t i), hkrati na znanstveno višino dvignjena perzonifikativna, t. j. najvišja stopnja mitične miselnosti. Seveda prehajajo te stopnje zopet le polagoma druga v drugo in utegne n. pr. najvišja imeti še sledove najnižje, najnižja pa že kali najvišje. V tem smislu pa smem trditi, da so očetje grške filozofije, starojonski filozofi in z njimi vsi sledeči iskatelji omenjene svetovne »prasnovi« zastopniki grške znanstvene percepcije, dočim spada, kot bomo videli, tik pred Sokratom in z njim javljajoča se »s sofistika« na aperceptivno stopnjo grške znanstvene miselnosti, da pa se šele s Sokratom samim pričinja grška znanstvena — zavest.

Šele zdaj je tudi psihološko umljiv glavni problem vseh omenjenih mislecev pred Sokratom, njihov s n o v n i problem. Njih zgolj per-

ceptivna znanstvena miselnost je bila dovezetna samo za neposredno motrenje tega, kar poznamo mi kot mrtvo vnanjo prirodo. Odtod izvira tudi njih brezizjemno zgolj snovno-prostorno ponazorevanje in tolmačenje činiteljev, ki jim sicer nehotе sami dajejo tudi imena, rabljena pozneje za zgolj duševne pojave. Poleg že omenjenega Anaksagore je v tem oziru zopet kot navidezno nasproten primer posebno značilen še eleatski mislec Parmenid (okrog 500 pr. Kr.), ki rešuje isti snovni problem takole: Kar je, je in ne more ne nastati ne izginiti; vse drugo je — nič. Kar je, se torej tudi ne spreminja, se ne premika, njega ni več ne manj, je večno in povsod enakomerno brez vseh razlik. Je misel, ki vse obsega, in ima zato obliko okrogle homogene mase (!). Pragtako je zdaj jasno, zakaj so običajne še sodobne karakteristike mislecev te dobe v najboljšem primeru sila netočne, n. pr. če nazivajo zgodovinarji recimo omenjene starojonske filozofe tako zvane »hilozoiste« ali pa celo »materialiste«. Kakor na stopnji mitične percepcije mitična misel še ne razlikuje med psihičnim in fizičnim, iste razlike tudi ne pozna zgolj perceptivna znanstvena misel. Najdena »prasnov« naših mislecev zanje ni ne fizična ne psihična (te razlike sploh ne poznajo), temveč v najboljšem primeru le »tajna«, »demonsko-božja«. Zato je tudi umljivo, da je zanje njih »prasnov« ali vsaj »glavna« prasnov (n. pr. pri Anaksimenu zrak, pri Heraklitu ogenj, pri Anaksagori »*νῦς*«) hkrati bistvo naše — duše, dasi ta prasnov, kolikor jo motrimo mi moderni, v vsakem slučaju je in ostane le — mrtva fizična masa. Ves ta paradoksalno-antinomični značaj orisanih začetkov grške filozofije izvira samo iz orisanega zgolj perceptivnega značaja tedanje znanstvene grške misli, v bistvu nezmožne za kritično refleksijo na eni strani i za čisti pogled na samoniklo duševnost na drugi. Moral je nastopiti Sokrat, ki ga pa je, kot bomo videli, vzbudila in iz že zdaj umljivih razlogov mogla vzbuditi šele sodobna in predhodna solistika: brez Sokrata pa bi narodno-znanstvena grška misel kljub sijajnemu prvemu naskoku zopet izginila v še vedno vplivni temi predhodne mitične dobe.

Lukijan — Anton Dokler:

## O sanjah ali Lukijanovo življenje.

### 1.

**P**red kratkim, ko sem bil po svoji starosti že blizu mladeniške zrelosti,<sup>1</sup> sem jenjal obiskovati javne šole; tedaj se je posvetoval moj oče s prijatelji, kaj me naj pusti učiti. Večina je bila mnenja, da zahteva znanstvena izobrazba mnogo truda in časa, ne majhnih stroškov ter odličnih življenskih razmer, naše razmere pa, da so skromne in so potrebne kar najhitrejše pomoči; če bi se pa naučil kakega navadnega rokodelstva, bi se mogel s svojo umetnostjo takoj sam preživljati in ne bi mi bilo treba v tej starosti jesti še pri očetovi mizi, čez nemnogo časa pa bi mogel celo očeta razveseljevati, ker bi mu prinašal svoj zaslužek.

<sup>1</sup> *πρόσηβος* in *ἀντόπαις* (c. 16), je doba 15—16 let.

## 2.

Začelo se je torej posvetovanje o drugi točki, namreč katero rokodelstvo bi bilo najboljše, najlažje, za svobodnega moža primerno, katero bi zahtevalo najmanj stroškov in bi vendarle donášalo dosti zaslužka. Ker so — vsak po svojem znanju ali svoji izkušnji — hvalili ti to, drugi drugo rokodelstvo, se je obrnil oče na mojega ujca — navzoč je bil namreč materin brat, ki je bil prav izvrsten kipar in zelo čišlan kamenosek — in mu je rekel: »Ne bilo bi prav, da bi dali v tvoji navzočnosti prednost kakemu drugemu rokodelstvu; vzemi torej tegale — pokazal je mene — s seboj ter napravi iz njega vrlega kamnoseka, kiparja in podobarja; kajti kakor veš, mu ne manjka za to potrebne naravne nadarjenosti. Pri tem je mislil na nekatere otroške iz voska narejene igrače. Kajti ko so me moji učitelji odpustili, sem tuptatam ostrgal vosek ter napravil iz njega vole, konje in pri Zevsu — tudi ljudi, in sicer prav slične, kakor se je zdelo mojemu očetu. Ta otroška igra, ki mi je prinesla od mojih učiteljev marsikatero zaušnico, se je sedaj smatrala za dokaz moje nadarjenosti za ta poklic in bili so trdne nade, da se bom vsled te svoje zmožnosti v podobarstvu kmalu naučil te umetnosti.

## 3.

Bržko so torej menili, da je napočil za nastop učne dobe ugoden dan,<sup>2</sup> so me izročili mojemu ujcu in stvar me ni posebno jezila, ampak nasprotno se mi je zdelo to prav prijetna igrača in prilika, se svojim tovarišem pokazati, če bi izdeloval bogove ter napravljaj kake majhne kipe sebi in onim, katerim bi jih namenil. In napravo se mi je to pripetilo, kar je pri začetnikih navadno. Ujec mi je dal dleto in mi ukazal, da naj ž njim pred menoj na tleh ležečo ploščo prav rahlo zadevam: dodal je še stari pregovor: »Dobro začeto je napol narejeno«. Ker pa sem vsled nezkušenosti z dletom pretrdo pritisnil, se je plošča razpočila, on pa se je razsrdil, je vzel neko v bližini ležeče krepelce ter me je ne baš ravno-dušno in vspodbudno udaril, tako da so bile solze začetek moje umetnosti.

## 4.

Tuleč in jokajoč sem pribežal ves v solzah v očetovo hišo, sem pripovedoval zgodbo s palico, sem pokazal klobase od udarcev ter se pri-toževal nad ujevo surovostjo rekoč, da je napravil to iz zavisti, ker se je bal, da ga ne bi prekosil v njegovi umetnosti.

Moja mati je bila zelo nejevoljna ter je svojega brata silno zmerjala; medtem pa je nastopila noč in jaz sem še ves solzan v mislih na palico zaspal.

## 5.

Do tukaj je moje pripovedovanje smešno in otročje; naslednje pa ni več tako malopomembno, ampak zasluži vso vašo pozornost. Kajti da govorim s Homerom.<sup>3</sup>

»Prišle božje so sanje v spanju, v noči nebeški mi tej«

<sup>2</sup> Stari so si izbrali za svoja podjetja ugodne dneve (dies fasti), neugodnih pa so se izogibali.

<sup>3</sup> Il. II. 56 sl. (Agamemnonove besede).

in sicer tako jasne in različne, da niso prav nič zaostajale za resničnimi. Saj še sedaj po tolikem času stoje podobe mojih sanj pred očmi in besede mi še zvene v ušesih; tako jasno je bilo vse.<sup>4</sup>

## 6.

Dve ženi sta me prijeli za roke ter me zelo silno in močno vsaka k sebi vlekli. Pri tem medsebojnem tekmovanju bi me bili malodane raztrgali. Sedaj je ena zmagala ter me je imela skoraj vsega v svoji oblasti, potem pa sem se zopet znašel v oblasti druge. Obe sta na vso moč kričali: prva, da sem njen in da me hoče v svoji posesti obdržati, druga pa ji je odgovorila, da zaman teži za tujo lastnino. Prva je bila delavka, krepka in čvrsta, kakor moški, imela je kuštrave lase, roke polne žuljev, njena obleka pa je bila visoko podpasana ter vsa z malem oprášena; takšen je bil ujec kadar je gladil kamne. Druga pa je bila zelo lepega obraza, čedne postave ter spodobno oblečena. Naposled pa sta prepustili meni, da naj odločim, pri kateri od obeh da hočem ostati.

Najprvo pa je govorila ona močna in možata žena.

## 7.

»Dragi sin, jaz sem kiparska umetnost, katere si se začel včeraj učiti, že dolgo v tvoji hiši domača in takorekoč tvoja sorodnica. Kajti tvoj ded — imenovala je ime materinega očeta — je bil kamenosek in tvoja dva ujca sta po nas zelo slavna. Če se hočeš izogniti čenčam in otročarijam tele — pokazala je na drugo — ter meni slediti, ti obljubljam lep zaslužek in močna pleča, zavisti pa ne boš poznal in nikoli ti ne bo treba zapustiti domovine in svojecev ter oditi v tujo deželo; vsi te bodo hvalili, pa ne le z golimi besedami.

## 8.

Nikar ne zaničuj moje preproste vnanjosti in moje umazane obleke. Kajti s tem so tudi začeli delati oni Fejdijas,<sup>5</sup> ki nam je tako jasno upodobil Zevza, Polikletes,<sup>6</sup> ki je izdeloval Hero, slavni Mirvu<sup>7</sup> in občudovani Praksiteles<sup>8</sup> in vendar se sedaj hkrati z bogovi časte. Če postaneš tem enak, kako bi bilo mogoče, da ne bi postal pri vseh ljudeh slaven? Zavidanega boš napravil tudi svojega očeta in na tvojo domovino bodo gledali z občudovanjem.« — Vse to in še več je govorila umetnost jecljaje in v barbarskem jeziku. Zelo se je prizadevala in me skušala pregovoriti, pa večino sem že pozabil in se ne spominjam več. Ko pa je končala, je začela druga takole nekako:

<sup>4</sup> Sledeča povest posnema znano Ksenofontovo alegorijo »Heraklej na razpotju« (Ccm. II. s. 21—24).

<sup>5</sup> Fejdijas, največji grški kipar, slikar in arhitekt, je živel ob Periklejevem času. Njegova glavna dela so Atenin kip v Partenonu, Zevsov v Olimpiji ter Atene Promahos med Propilejami in Partenonom.

<sup>6</sup> Polikletos je bil Fejdijev tekmeec, za svetišče v Argih je izklesal velikanski Herin kip.

<sup>7</sup> Maon iz Bejotije, Fejdijev součeneec, ustvaritelj Marsija v Lateranu in brosnate Urane v Atenah.

<sup>8</sup> Praksiteles, glavni zastopnik novejšje smeri v kiparstvu. Njegova dela so Hermej z dečkom Dionizom v naročju ter Afrodita s Knido.



## 9.

»Jaz pa, dragi otrok, sem V e d a, oseba, ki ti ni več tuja, dasi me še ne poznaš popolnoma. Katere koristi moreš pričakovati, če bi postal kamenosek, ti je tale povedala: naposled bi ne bil nič drugega nego delavec, ki bi si s svojimi rokami služil kruh in bi vsa nada na prežitek slonela na tvojih rokah, sam pa bi bil brez ugleda, bi dobival malo več kot delavec, tvoje mišljenje bi bilo skromno in omejeno, v javnosti bi bil neznatna oseba, niti svojim prijateljem bi ne mogel pomagati niti sovražnikom škodovati, in tudi sodržavljeni bi te ne spoštovali: bi bil le delavec, eden v veliki množici, ki bi se moral pred vsakim višjim plaziti in vsakemu govorniku klanjati ter živeti življenje zajca in biti vedno plen močnejšega. Pa tudi če bi postal Fejdijas ali Poliketos in bi izvršil mnogo krasnih del, bodo sicer vsi tvojo umetnost hvalili, ki jo bodo videli, nikdo od teh pa, če je le zdrave pameti, ne bo želel tebi enak postati. Kajti če bi bil še tako velik v svoji umetnosti, te bodo vendar vedno smatrali za ubogega rokodelca, ki si mora svoj kruh z ročnim delom služiti.

## 10.

Če pa slediš meni, te bom najprej seznanila z vsem, kar so plemeniti ljudje prejšnje dobe lepega naredili ali pisali in sploh z vsem, kar je vredno znanja; tvojo dušo, najdragocenejši tvoj del, pa bom okrasila z mnogimi lepimi nakiti, z razumnostjo, pravičnostjo, pobožnostjo, krotkostjo, dobrotljivostjo, vztrajnostjo, pametjo, z ljubeznijo do lepega in s hrepenenjem po popolnosti; te čednosti namreč so resnični in pravi okras duše. Ne bo pa ti ostalo skrito niti to, kar se je nekdaj zgodilo, niti to, kar se mora sedaj zgoditi, da, z mojo pomočjo boš videl tudi bodočnost, z eno besedo: poučiti te hočem o vseh božjih in človeških stvareh popolnoma in sicer v prav kratkem času.

## 11.

In tebe, sedaj ubogega človeka, ki še premišluje, če se naj posveti tej tako neplemeniti umetnosti, bodo kmalu vsi občudovali in zavidali; povsod te bodo častili in slavili; tudi tisti, ki te po rojstvu ali bogastvu nadkrijujejo, te bodo občudovali; oblečen pa boš v tako obleko — pokazala je svojo, ki je bila prav krasna — smatrali te bodo vrednega častnih služb in častnega sedeža; če boš pa kdaj kam potoval, tudi v tujini ne boš ostal nepoznan in brez ugleda; s takimi znaki te hočem opremiti, da bo vsak, ki te bo videl, svojega soseda dregnil, na te s prstom pokazal ter rekel: To je oni slavni mož!

## 12.

Če se bo pa tvojim prijateljem ali vsemu mestu kaj važnega pripetilo, bodo vsi na te gledali, in če boš kje nastopil kot govornik, te bo množica z odprtimi usti poslušala, te občudovala in blagrovala zaradi tvoje zgovornosti, očeta pa zaradi sreče, ker ima takega sina. Govorico, da si pri bore nekateri ljudje celo nesmrtnost, hočem na tebi uresničiti. Kajti dasi boš sam umrl, boš vendar vedno bival med izobraženci in občeval z najboljšimi. Vidiš onega Demostena? Čigav sin je bil<sup>9</sup> in kaj sem iz njega

<sup>9</sup> Demostenes, slavni grški govornik, je bil sin mečarjev.

naredila? Vidiš Ajshina,<sup>10</sup> ki je bil sin bobnarice? In vendar ga je po mojem posredovanju Filip spoštoval, Sokrates pa je bil sam, kakor ti, pri podobarski umetnosti zrastle; bržko pa je spoznal to, kar je boljše, je ubežal od te umetnosti ter je pritekkel k meni in sedaj slišiš, kako ga vsi ljudje hvalijo.

## 13.

In vse to — tako velike in odlične može, ta slavna dela in vznešene govore, življenje polno ugleda, slave, časti in hvale, častne službe in vplivna mesta, občudovanje, ki bi si ga pridobil s svojimi govori in srečo, ki bi ti jo prineslo tvoje znanje — vse to torej boš zapustil ter oblekel siromašno umazano obleko in sužnjem primerno vnanjost, boš imel v rokah pralice, dletce, dolbilca in tolkače, boš vedno navzdol pripognjen gledal na svoje delo; če boš pa oči dvignil, ne boš nikoli mislil kot svoboden mož, ampak boš vedno le na to gledal, da bi dal svojim izdelkom skladnost in lepo obliko; da bi pa postal sam skladen in olikan, za to pa ne boš skrbel, ampak te bodo ljudje manj spoštovali kakor tvoje kamne.

## 14.

Ko je ona to še govorila, nisem čakal več konca njenega govora. ampak sem vstal, izjavil svoje mnenje, zapustil ono grdo delavko ter se vesel vrgel V e d i v naročje; ta moj sklep je pospešila zlasti misel na palico in na številne udarce, ki mi jih je ona v začetku moje umetnosti namazala. Zapuščena je bila sprva nejevoljna, je ploskala z rokami in škripala z zobmi. Naposled pa je kot druga Nioba<sup>11</sup> otrpnila in se spremenila v kamen. Dasi je doživela čudne stvari, mi vendar lahko verujete; kajti sanje so čudodelniki.

## 15.

Druga pa me je prijazno pogledala in rekla: »Poplačati te hočem zaradi tvoje pravičnosti, ker si stvar tako lepo razsodil. Pridi tedaj sem, stopi na tale voz — pokazala je pri teh besedah na voz, vprežen s krilatimi konji, ki so bili podobni Pegazu — in videl boš, koliko važnih stvari bi ti bilo ostalo neznanih, ko bi se ne bil odločil zame. Ko sem pa stopil na voz, je zgrabila ona vajete ter vodila voz. Vozila sva se po zraku in videl sem od vzhoda do zahoda mesta, narode in države pod seboj, med tem pa sem kakor Triptolemos<sup>12</sup> nekaj sejal na zemljo. Ne spominjam pa se več, kaj je to bilo, kar sem sejal; le to še vem, da so bili ljudje, ki so gori k meni gledali, zadovoljni in da so me na vsem mojem poletu spremljali s pobožnimi željami.

<sup>10</sup> Ajshines, znani Demostenov protivnik, je deloval v Atenah za makedonskega kralja Filipa; ker v pravdi zoper Klesifonta (330) ni dobil niti ene petine glasov, je šel na Rod, kjer je ustanovil govorniško šolo. Tam je umrl 75 let star.

<sup>11</sup> Nioba se je vsled žalosti nad številnimi udarci usode izpremenila v kamen. (Ilias 24. 602 sl. ter Ovid Met. VI. 146—312).

<sup>12</sup> Triptolemos, atiški heroj, sin elevzinskega kralja, je dobil od Demetre, ki so jo njegovi stariši prijazno sprejeli, v zahvalo z zmaji vprežen voz; na tem se je vozil po zemlji in je pri tem razširjal med ljudmi poljedelstvo in ž njim združeno omiko.

## 16.

Ko pa mi je pokazala vse te stvari in mene onim hvaležnim ljudem, me je zopet spravila na staro mesto, pa ne več v moji prejšnji obleki; zdelo se mi je namreč, da sem se vrnil v krasni obleki. Zdelo pa se mi je tudi, da je mojega očeta, ki je poleg stal in mene pričakoval, opozorila na ono obleko, v kateri sem se vrnil in ga je v kratkih besedah spomnila estalo v spominu od tedaj, ko sem še v nežni mladosti imel te sanje, kot na to, kako slabo bi bili skraj skleпали glede mene. To je, kar mi je še se meni zdi zato, ker sem bil preplašen od udarcev, ki sem jih dobil od svojega ujca.

## 17.

Sredi njenega govora pa je nekdo vzkliknil: »Pri Heraklu! To so dolge in obsežne sanje!« Nato je pripomnil drugi: »Gotovo so to zimske sanje tedaj, ko so noči najdaljše, ali pa so morda trinočne kakor pri Heraklu! Kaj pa mu je prišlo na um, da nas dolgočasi s temi čenčami ter se spominja noči iz svoje deške dobe ter starih že osivelih sanj. Zares neslana je taka zabava. Meni li mar, da smo mi razlagalec sanj.« Nikakor ne, predragi, ko je nekaj pripovedoval Ksenofont<sup>13</sup> svoje sanje, da se mu je namreč zdelo, da gori njegova očetna hiša itd. — saj poznate to — ni bil njegov namen, da bi pripovedoval puhlo deklamacijo in to v vojski, ko so mu bili sovražniki za hrbtom in je bil njegov položaj obupen, ampak njegova povest je vsebovala tudi nekaj koristnega.

## 18.

In tako sem vam tudi jaz pripovedoval le sanje zaradi tega, da bi se obrnili mladeniči k boljšemu ter stremili po izobrazbi, zlasti če bi moral kdo izmed njih zaradi ubožstva postati malovesten in bi prišel v nevarnost, da svoj lep značaj pokvari. Brez dvoma bo tega moja povest ohrabila, vzela bo mene za jasen vzgled in pomislil, v kakih razmerah sem težil po najlepšem, si želel izobrazbe in da zaradi tedanjega svojega ubožstva nisem izgubil poguma in kakšen sem se zopet k vam povrnil, vsaj nič manj slaven kakor katerikoli kamnosek.



## ODLOMKI.



**Naši visokošolci na Češkoslovaškem.** — Zlata matuška Praga je bila že pred vojno ono univerzitetno mesto, kamor so naši visokošolci, predvsem Slovenci, kaj radi pohiteli, da dokončajo svoje študije. Poleg Prage so prišle v poštev še univerza v Brnu in pa visoka montanistična šola v Pfibramu. Za Slovane bivše Avstrije je bilo to lahko, ker smo živeli v isti državi, nekoliko težje za naše tovariše iz Srbije in Črne gore. Ko se je po končani svetovni vojni ustanovila svobodna

češkoslovaška država in je postala Praga nekako oficijelno središče Slovanstva, tedaj je vrelo slovansko dijaštvo od vseh strani v Prago. Samo Jugoslovancov je bilo 4000! Dasi so nas bratje Čehi radostno sprejeli, smo bili na njihovih visokih šolah smatrani za »tujce« in kot taki podvrženi dvojnim taksam itd. Jugoslovansko dijaštvo je do leta 1921. to lažje prenašalo, ker je bila tedaj naša valuta sorazmerno s češko dobra. Ko se je pa to razmerje preobrnilo, je postalo

<sup>13</sup> Anabasis III. 1. 11.

življenje naših visokošolcev v Pragi nevdržno in morali so, dasi često neradi, poiskati si druga, cenejša univerzitetna mesta. Mnogo jih je odšlo na Poljsko, kjer so bili v vsakem oziru izenačeni z domačini. Posledica tega je, da se je vpisalo v tekočem šolskem letu na visoke šole v Pragi samo še 150 Jugoslovanov, ki so že prej študirali na tamkajšnjih šolah. O prihodu novih dijakov pa ni govora. — Zato bo v najkrajšem času razpravljaj o tem vprašanju »Ustredni Svaz Agrarnih Akademiků«, ki bo vse sile napel, da se ta krivična odredba na češkoslovaških visokih šolah ukine. Na drugi strani pa je sklenila »Dijaška sekcija Zveze slovanske agrarne omladine« na svoji seji v Budišinu, da podvzame obširno akcijo, ki stremi za tem, da bodo slovanski visokošolci v vseh slovanskih državah smatrani za brate in domačim visokošolcem v vseh ozirih popolnoma enakopravni. — Upamo, da doseže energično delo »Zveze slovanske agrarne omladine« popolen uspeh, kar bo značilo veliko pridobitev ne samo na polju slovanskega dijaškega življenja, temveč tudi znaten napredek v slovanski vzajemnosti.

**Francoske vladne podpore našemu dijaštvu.** SAZ poroča: »Francoska vlada posveča veliko pozornost študiju jugoslovanskih visokošolcev na Francoskem. Z vsemogočimi podporami hoče doseči, da bi jih študiralo v Parizu kar največ. Kot izpopolnitev teh podpornih stremiljenj je stavba velikega modernega kolegija, v katerem najde streho in drugi dom približno 1000 jugoslovanskih akademikov. Posledico teh podpornih akcij opazimo lahko že danes, ker pritok jugoslovanskih dijakov v Pariz stalno narašča.« — Francoska vlada nam torej nudi izdatno pomoč za dovršitev naših študijev na njenih univerzah, nam pa je vse to španska vas, kakor bi mi ne bili jugoslovanski visokošolci in bi se nas vse to prav nič ne tikalo. Ker smo o teh olajšavah neinformirani, nam seveda ne sme in ne more priti na misel, da bi se drznili iti študirat

v Pariz, dasi bi marsikdo želel dokončati svoje študije na slavni Sorbonni. Krive so temu predvsem naše prosvetne oblasti, ki bi morale dijaštvo o sličnih ugodnostih poučiti in jim nuditi tozadevne nasvete. Jasno pa je, da bi v tem slučaju bila v precejšnji meri otežkočena protekcija, ki jo uživajo sinovi gotovih krogov in ki pri sedanji nevednosti v resnici potrebnih lahko mirno, a zato tem bujnejše cvete. — Vsak dan na novo dokazuje, da smo neobhodno potrebovali glasilo, ki nas nepristransko informira o vseh dijaških vprašanjih in zastopa koristi celokupnega našega dijaštva.

**Realna gimnazija v Murski Soboti** je bila ustanovljena leta 1919. in se od tedaj sukcesivno izpopolnjuje v osemrazredno. S tem se je realizirala že dolgo gojena želja naših prekmurcev po svojem srednješolskem zavodu. Tudi odziv učencev je bil za novoustanovljeno gimnazijo dovoljen. V prvi razred se je v prvem šolskem letu vpisalo 33 učencev, v drugem šolskem letu 51, v tretjem 77, v četrtem (upoštevajoč zelo slabo letino) 44, v petem 75 in v letošnjem šolskem letu celo 102 učenca. Te številke jasno dokazujejo, da je srednja šola za Prekmurje potrebna in to tudi brez ozira na narodnostne razmere. Zgodilo se je pa, da V. in VI. razred v tekočem šolskem letu nimata predpisanega števila dijakov, kar se tudi na drugih zavodih često pripeti. Zato namerava ministrstvo za prosveto ta dva razreda s prihodnjim šolskim letom ukiniti. Prekmurske občine so poslale te dni prosvetnemu ministrstvu in ministrskemu svetu spomenico, v kateri dokazujejo potrebo obstoja celega zavoda in prosijo, naj se omenjena razreda ne ukine, temveč naj se realna gimnazija izpopolni nemoteno v 8 razredno. — Upamo, da bodo pristojne oblasti to prošnjo uvaževale, ker bi bilo nespametno, uničiti za vedno ali vsaj za nekaj let zavleči izpopolnitev gimnazije, ko vendar pričajo vse okoliščine, da je srednja šola za Prekmurje ne samo potrebna, temveč da ima

tudi vse predpogoje za obstoj in popolen razvoj v bodočnosti. Mislimo, da niso zakonski predpisi samo za to tu, da se jih kar slepo izvaja. Dovoljene so izjeme, če je to za stvar neobhodno potrebno, da se zakon prikroji obstoječim razmeram. Slučaj realne gimnazije v Murski Soboti zahteva to odločno.

**Visokošolska demonstracija v Parizu.** Nedavni dijaški nemiri na pravni fakulteti pariške univerze so vzbudili poleg lokalnega interesa tudi živahno komentiranje za mejo. Posledica tega je bila, da so napovedano stavko izvedli ne samo na pravni fakulteti, temveč tudi na vseh ostalih fakultetah in to celo izvenpariških. Za kaj se je pravzaprav šlo? O priliki zasedbe stolice mednarodnega prava na pravni fakulteti je predlagal fakultetni svet profesorja Le Fura poleg profesorja Scella iz Dijona, ki je dobil manjšino glasov. Ne oziraje se na to jasno izraženo mnenje fakultete je designiral prosvetni minister na izpraznjeno mesto profesorja Scella, ki je sicer šef kabineta ministra javnih del. To imenovanje, s katerim se je prezrlo mnenje fakultete, je naletelo na oster odpor dela dijaštva, ki je zbran predvsem okrog časopisa »Action française« (organ francoskih rojalistov). Ti so organizirali obsežno demonstracijo, da bi zabranili profesorju Scelli predavanje, trdeč, da je njegovo imenovanje čisto političen akt, storjen od strani vlade proti volji fakultete. Demonstracija se je končala z uspehom. Ko pa je po preteku treh tednov hotel profesor Scelle zopet predavati in je izjavil, da ne odstopi, je zadel ob tako močan odpor dijaštva, da je moral predavanje opustiti. Demonstracija, ki se je ob tej priložnosti razvila, je zahtevala 90 ranjenih, kar dokazuje, da je zadeva zavzela resne in ostre oblike. Tu pa je prišlo do čina, ki je vprašanje kompliciral in njegovo rešitev zelo otežkočil. Na univerzo je udrla policija in začela izpraznjevati predavalnice. Tedaj je izjavil dekan, da ne dovoljuje, da bi policija odločevala na univer-

zitetnih tleh in posegala v njene pravice ne glede na to, da bi ta korak bil povod nadaljnega, mogoče še važnejšega nesporazumljenja in žrtev. Policija se je nato odstranila; posledica edino pravnega nastopa dekana je bila, da je vlada fakulteto zaprla, dekana fakultete prof. Berhelémy-ja pa suspendirala. Sedaj so se vsi visokošolci vseh fakultet postavili v bran proti rušenju akademske svobode in neupoštevanju od strani vlade, proglašili generalno stavko (zajedno s priključivšimi se podeželskimi univerzami), a sam profesorski zbor pravne fakultete je nastopil enodušno za svojega dekana. — Pod pritiskom nastalih razmer, pri katerih igra važno vlogo tudi vladna kriza, se je profesor Scelle odpovedal svojemu mestu. S tem je rešitev te mučne zadeve olajšana, vendar obsoja ta vladni čin skoro vsa, ne samo francoska, temveč tudi svetovna javnost. — Dobil pa se je pri nas list, ki je iz političnih razlogov to postopanje odobravala!! In ta list se hvali, da zastopa »demokracijo«. Žalostna mu majka!

**Dijaška sekcija pri Zvezi slovanske agrarne omladine** je imela svojo delovno sejo v Budišinu na Lužiško-Srbskem v dnevih 13., 14. in 15. aprila t. l. Seriozni potek seje v prisotnosti delegatov Zveze slovanskih agrarnih akademikov in množica novih, konkretnih predlogov pričata o upravičenem in smiselnem delu dijaške sekcije na polju zblizanja slovanskega agrarnega dijaštva. Jugoslavijo sta zastopala delegata Račić in Rakić. — Značilno je, da je ta seja slovanske mladine našla močan sovražen odmev v nemškem časopisju, ki vidi v tem veliko nevarnost za nemštvo. Tako piše n. pr. budišinski list »Bautzener Tagblatt« pod naslovom »Die allslavische Tagung in Radibor«, da da je bila seja slovanska provokacija na germanskih tleh, dirgirana iz Prage, ker je bilo z njo poživljeno separatistično gibanje lužiško-srbsko, kakor se razvidi iz besed in izjav, ki so bile burno odobravane. — Po informacijah, dobljenih od



Zveze slovanske agrarne omladine, se ni niti eden češki govornik dotaknil nemških državno-političnih prilik, kar so lahko opazili tudi poslani nemški agentje. Samo agrarizem, ki ima danes atribut »slovanski«, je vzbudil nemški tisk, da se je zopet začel baviti z vprašanjem »Narodne nevarnosti Pruske Šlezije« in z gibanjem, ki kaže na delovanje Prage proti »Pruski Šleziji«, ki naj se održe in s silo poslovani. — Če pogledamo zgodovino in zgodovinsko mapo, vidimo, kje so bili Slovani ob Baltu, Labi in Odri in kje so danes! V srečo Evrope je v 20. stoletju narod, ki nima niti ene šole! Kje je življenjsko pravo narodnih manjšin? Ali ni to provokacija? Ostanek lužičkih Srbov se toži celemu svetu, boreč se z vsemi silami proti nasilnemu germaniziranju. Upajmo, da pride tudi za našega slovanskega Benjamina dan svobode!

**Numerus clausus** za židovske visokošolce na poljskih vseučiliščih zahtevajo poljski akademiki. Pred kratkim se je vršil v Vilni kongres poljske visokošolske omladine, ki je sprejela resolucijo, v kateri zahteva, da predloži vlada parlamentu zakonski načrt, ki določa numerus clausus za židovske dijake na poljskih visokih šolah.

**Potujočo higijensko razstavo** v večjem obsegu pripravlja higijenski zavod v Ljubljani. Razstava bo naložena na velik sanitetni avto, ki bo prevažal razstavo iz kraja v kraj. Naloga dijaštva je, da take za naš narod prepotrebne institucije po svojih močeh podpira, bodisi z direktnim sodelovanjem bodisi s primerno agitacijo med narodom.

**Italijanska kultura.** O velikonočnih praznikih je bil g. univ. prof. dr. F. Veber zopet med našimi primorskimi brati, da jim nudi filozofična predavanja. Dasi mu je oblast predavanje dovolila, so mu ga fašisti preprečili. On sam je bil aretiran, vklejen v verige, gnani po mestu kot kak zločinec in vržen v ječo. Na odločno zahtevo našega konzula je bil izpuščen, a obenem izgnan iz Italije. — V

Ljubljani so priredila akademska društva skupno s kulturnimi protestno zborovanje. Mi pa odgovorimo na to nasilje s podvojenim delom za naše trpeče brate stran meje!

**Agrarno dijaštvo na Češkem** je najmočnejša politična dijaška frakcija. Organizacija se imenuje »Ustřední Svaz Agrárních Akademiků«, a njeno udejstvovanje je vsestransko. Zanima se za politično in dijaško življenje ter dosega s svojim delom velike uspehe. Živo se udeležuje tudi dela na polju slovanskega agrarizma, k čemur služi »Studentská sekce Slovanského Svazu Agrární Mladeže«, ki je bila ustanovljena v Ljubljani na kongresu slovanske agrarne omladine l. 1924. Žurnalistično udejstvovanje oskrbuje »Studentské Agrární Zpravodajství« (Dijaško agrarno poročevalstvo), ki ima številne inozemske dopisnike. V socialnem pogledu organizacija mnogo skrbi za agrarno dijaštvo. Tako se v Pragi stavi veliki kolegij agrarnega dijaštva (Švehlov dom), kjer se bo nastanilo 300 akademikov. Podobni domovi se bodo postavili v Brnu in Bratislavi. Agrarno dijaštvo tvori danes harmonično enoto v češkoslovaški republiki in z vsemi silami deluje za zboljšanje stanja podeželskega delovnega ljudstva. —SAZ—

**Jugoslavija** ima v Pragi posebnega prosvetnega inspektorja (dr. Prohazka), katerega naloga je, nadzirati od naše vlade podpirano dijaštvo. Med inspektorjem in dijaštvom je nastal spor, ki je končno postal predmet sodnega postopanja. Češki agrarni tisk (tisk češkoslovaške vlade) stoji v tem sporu na strani našega dijaštva. —SAZ—

## Listnica uredništva.

Vse svoje čitatelje prosimo, da nam sporoče, kaj jim na našem listu ne ugaja in česa pogrešajo. Vsak nasvet nam bo dobrodošel in ga bomo po možnosti upoštevali. — Pozivamo jih tudi, da nam začnejo dopisovati in postanejo tako aktiv-

ni sodelavci našega dijaškega življenja. — Obenem sporočamo, da se nam je posrečilo pridobiti mnogo najodličnejših sotrudnikov, kar nudi listu garancijo, da se bo njegova vrednost od številke do

številke večala. Zato bo »Mladina« dobrodošla ne le dijaštvu in njegovim vzgojiteljem, ki bodo tako spoznavali težnje svojih gojencev, temveč tudi vsej naši inteligenci.

## PROSVETA.

**Strossmayerjeva jugoslovanska knjižnica** je bila otvorjena 2. aprila t. l. v Pragi in predana širši javnosti. Vsebuje približno 1400 del v 3000 zvezkih iz moderne beletrije srbske, hrvatske in slovenske in iz znanstvene literature, v kolikor imajo pomen za širšo javnost in to iz zgodovine, zemljepisa, filologije, filozofije, narodnega gospodarstva, šolstva itd. Dalje ima knjižnica naše revije, časopise in razne mape. Razen tega se nahajajo v knjižnici tudi tujezična dela, ki se nanašajo na jugoslovanske razmere. Knjižnica je last češkojugoslovanske lige, kateri predseduje minister poljedelstva dr. Milan Hodža. Knjižnica bo gotovo vršila važno nalogo kulturnega zblizanja med obema narodoma, imela pa bo tudi svoj narodnopolitični pomen.

»**Slovanský přehled**« — obnovljen. Pred vojno je urejeval to revijo slavist Adolf Černý. Kakor vsem drugim institucijam, ki so delovale na polju slovanske kulture, tako je tudi »Slovanskému přehledu« vojna zabranila delovanje. Sedaj je izdala Československá Obec legionařská prvo številko XVII. letnika. Urejuje revijo zopet Černý, ki utemeljuje v uvodniku izhajanje lista in podaja cilje »Slovanskega pregleda«.

**Karel Havlíček-Borovský** je bil rojen 31. oktobra 1821 v Borovi pri Choteboru. Študiral je v Pragi filozofijo, je šel v Rusijo, kjer je bil v Moskvi domač učitelj. Umril je na Češkem leta 1856. — Karel Havlíček je bil najboljši češki novinar. Pospeševal je zlasti vseslovansko misel in idejo lastne češke države. Zato je bil izgnan in je moral živeti v Brixenu na Tirolskem, od koder se je smel šele po večletnem pregnanstvu vrniti spet domov

na Češko. — Te dni mu je hvaležna domovina odkrila spomenik v Nemškem Brodu.

**A. B. Šimić** — umrl. Hrvatsko književnost je zadel pred par tedni hud udarec: zgubila je svojega odličnega delavca Šimića. Podlegel je v Dubrovniku zavratni bolezni — jetiki v 27. letu življenja, ki je toliko obetalo. Rojen v Hercegovini, je začel že v zgodnji mladosti svojo umetniško karijero. Izdal je zbirko pesmi »Preobraženje«. Urejeval je »Savremenik«, ki je pa lansko leto prenehal izhajati. Malo pred smrtjo je še izdajal mesečnik »Književnik«. Sodeloval je tudi pri raznih revijah skozi celih 10 let. Bil je lirik, na katerega je hrvatski narod ponosen.

**V Pragi je umrl prof. Fran Štursa**, znamenit češki kipar. Rodil se je l. 1880 na Moravskem, obiskoval kiparsko šolo v Hořicah, odšel nato v Nemčijo, kjer je praktično deloval v nekem kamnoseškem podjetju. Pozneje se je vrnil v Prago in posečal tu akademijo, kjer je deloval kipar Myslbek. L. 1902 je prvič razstavil svoja dela. Čez par let se je podal na študijsko potovanje v Monakovo, Pariz, London in Italijo. Bil je umetnik-plastik, njegova dela ostanejo nesmrtna.

**Nova revija.** Marca meseca je začela v Ljubljani izhajati nova revija »Kritika«, ki jo izdaja in urejuje Josip Vidmar. List je posvečen kritičnim razpravam in esejem o vseh panogah umetnosti. Ako bo revija prav razumela svojo nalogo in skušala poživiti in dvigniti našo javnost iz sedanje brezbriznosti lahko mnogo pomeni za našo kulturo. Ker pa je to šele vprašanje bodočnosti, nočemo biti pre-

roki, pač pa bomo izpregovorili o »Kritiki«, ko nam bo mogoče pregledati celoten letnik. — »Kritika« stane celoletno

Din 50.—, posamezna številka Din 5.—. Naroča se pri upravi »Kritike« Ljubljana, Gledališka ulica 5.

## ŠPORT.

### DIJAŠTVO IN ŠPORT.

»Mens sana in corpore sano« je bil že staremu veku cilj mladinske vzgoje. K temu že pred 2000 leti veljavnemu geslu se vrača sedaj z naglimi koraki 20. stoletja. Dolga doba je bila potrebna, da je človeštvo zopet uvidelo, da se mora naša vzgoja deliti na duševno in telesno, ki sta si medsebojno popolnoma enakovrni in se medsebojno izpopolnjujeta.

Kakor tekmujejo narodi na vseh poljih vede in znanosti, tako tekmujejo tudi na polju športa. Veličastne olimpijade so jasen dokaz važnosti, ki se pripisuje športu v našem življenju. In vendar je še večina naših ljudi mnenja, da je gojenje športa nespametno, da si z njim samo kvarimo (!) zdravje, da »zapravljamo« z njim zlati čas itd. Žal, nima teh napačnih nazorov samo priprosti narod, temveč tudi inteligenca in — kar je še žalostnejše — tudi naši vzgojitelji. Na mnogih šolah smatrajo gojenje športa za smrten greh, ki ne sme ostati nekaznovan. Gorje dijaku, ki ga zaloti učitelj na cesti s kakšnim športnim orodjem! Ne trdim, da so vsi taki; imamo — hvala Bogu — tudi nekoliko vzgojiteljev, ki branijo telesno vzgojo dijaštva in mu pri njej celo pomagajo. A to so zaenkrat še bele vrane. V splošnem vlada stari avstrijski birokratski nazor: šport dijaštvu škoduje, ker ga odvrča od dela.

Nehote se vprašam, zakaj bi šport škodoval našemu dijaštvu, ko dijaštvu v vseh drugih državah, kjer se goji sistematično in pod vodstvom strokovnih učiteljev v šoli, koristi? Tu prinašajo naši vzgojitelji najboljši dokaz o svojih zastarelih vzgojnih nazorih. Mesto da bi uvedli šport v šole, kjer bi se gojil smiselno in zahtevam

športnih in zdravstvenih predpisov odgovarjajoče ter v okvirju za to določenega časa, ga prepovedujejo in s tem dijaštvo silijo, da se udaja športu tajno. Posledice ne izostanejo. Dijaku se vzbudi vsled prepovedi še večja strast do športa. Ker ji ne more zadostiti javno in redno ob gotovem času na predpisanem športnem prostoru, išče vedno prilike, da bi mogel priti na svoj račun skrivaj. V mestu, kjer so športna igrišča, tega ne sme, zato gre tudi po celo uro daleč, da brez skrbi uživa »prepovedani sad«. S tem zgubi mnogo več časa, kakor bi ga zgubil v nasprotnem slučaju. Najžalostnejše pri celi stvari pa je, da to, kar gojijo dijaki v teh okolnostih, ni nikak šport, ker ne odgovarja nobenim športnim predpisom niti zdravstvenim zahtevam. Tudi ni nič čudnega. Saj nimajo nobenega človeka, ki bi jim nasvetoval in jih podučil. O vplivu raznih športnih iger in vaj na razvoj telesa nimajo pojma, da o pravilni izvedbi istih niti ne govorim. Lahka atletika, ta obširna športna grana, ki je podlaga vsemu športu, je med našim dijaštvom še zelo tuja. Dasi bi se morda z njo mnogo rajše bavili, igrajo danes skoro izključno samo nogomet. Poleg tega zahtevajo športne igre primerno oblačilo, ki ga pa naš dijak iz dveh razlogov ne uporablja. Prvič, ker mu ga stariši ne preskrbijo, saj je vendar udejstvovanje pri telesni vzgoji prepovedano, in drugič, tudi če ga ima, si ga ne upa obleči, da bi ga nepoklicano oko ne videlo. Zato imajo prav oni, ki trde, da je dijaku šport le izguba časa, a tega ne pomislijo, da so temu sami krivi. Tako brezmiselno gojenje športa, brez sistema in reda, ki v najmanjši meri ne odgovarja svojemu namenu, je res le izguba časa.

Da se izognemo temu zlu, moramo di-  
jaštvu nuditi možnost pravilnega gojenja  
športa in ga po strokovnih učiteljih na-  
vajati k pravemu razumevanju telesne  
vzgoje. Potem ne bo več prinašal čas  
športnega udejstvovanja svojim ljubite-  
ljem izgube, temveč veliko korist. Kajti  
le telesno zdrav narod lahko kljubuje  
vsem in vsakomur. Ne bodimo ozkosrčni  
ter pogledjmo malo tudi preko mej naše  
domovine in učimo se pri narodih, ki so  
v tem oziru daleč pred nami!

**Petletnica L. A. S. K.-a.** Ljubljanski  
akademski športni klub je proslavil dne

10. maja petletnico svojega obstoja z ob-  
širnimi programom. Dopoldne je priredil  
na 4050 m dolgi progi šifetni tek skozi  
mesto, ki sta se ga udeležila poleg Laska  
še športna kluba Primorje in Ilirija. Ob  
pol 12. uri se je vršil slavnostni občni  
zbor v zbornici univerze, popoldne pri-  
jateljska nogometna tekma med jubilan-  
tom in S. K. Celje in zvečer v Narodnem  
domu lep zabavni večer. — Lasku, do  
sedaj edinemu reprezentantu našega di-  
jaškega športnega udejstvovanja, čestita-  
mo in mu želimo širokega razmaha in  
častnih uspehov. —č.

## FOTOŠPORT.

Da bodo čitatelji »Mladinec« imeli pri-  
liko, seznaniti se poleg šaha tudi neko-  
liko s fotografskim športom, je uredništvo  
 uvedlo poseben oddelek za fotosport. V  
njem bodo poljudne razprave o raznih za-  
nimivih vprašanjih ter bodo tudi začet-  
niki našli vse, kar rabijo za ta lepi šport.  
Vsak, ki se zanima za to in ki si sam ne  
ve odgovora na kak pojav ali kako vpra-  
šanje, naj to pošlje uredništvu, ki bo v  
prihodnji številki priobčilo tozadevno po-  
jasnilo ali odgovor. Na ta način bo mo-  
goče, da se na eni strani ustreže vsem  
našim čitateljem-amaterjem, na drugi  
strani pa bodo ravno začelniki lahko iz  
teh razprav črpali znanje in vzpodbudo  
za napredek. — Fotografski šport ni le  
v zabavo, on tudi vzgaja, vzgaja čut za  
lepoto in smisel za naravo. On pa za-  
hleva mnogo truda in vztrajnosti in kdor  
po prvih ponesrečenih posnetkih ne vrže  
kamere v kot, bo gotovo žel lepe uspehe  
in obilo veselja. —

**Vprašanje št. 1:** Od česa je odvisna doba  
razsvetljevanja plošče (Belichtungszeit)?

**Odgovor:** Čas razsvetljevanja je  
najtežje vprašanje pri vsakem posnetku.  
Za to se ne da postaviti nobenega pra-  
vila; glavna opora pri tem je vaja in iz-  
kušnja. Zelo priporočljivo in koristno je  
pri vsakem posnetku si zabeležiti dan

(mesec in leto), uro, objektiv, odprtino  
zaslona (Blende), predmet (pokrajina ali  
portret itd.), razsvetljava (ali jasno,  
solнечно, oblačno, na prostem ali v sobi),  
vrsto in občutljivost plošč ter konečno  
čas razsvetljenja. Dobro je pustiti še pro-  
stor za opombe, kjer se naznači, ali je  
bila plošča premalo, preveč ali pravilno  
eksponirana. Taka statistika omogoča po-  
tem v vsakem slučaju dokaj točno dolo-  
čiti čas razsvetljenja. — Čas razsvetljenja  
je odvisen od tolikih momentov, da vseh  
vsled pomanjkanja prostora žal ni mogoče  
navesti. Zato se omejim le na najvaž-  
nejše. Ti so: svetlost (Lichtstärke) objek-  
tiva, odprtina zaslona, občutljivost plošče,  
razdalja predmeta od aparata in njega  
barva, razsvetljava, vrsta predmeta (raz-  
sežna pokrajina, z izrazitim ospredjem  
ali brez njega, portreti, skupine, poslopja,  
itd.) ter stopnja eventualno uporabljene  
rumenice. — Kot že omenjeno, je pa tre-  
ba za to mnogo vaje in izkušnje; tudi je  
priporočljivo, delati če le mogoče vedno  
z istim aparatom in istimi ploščami.

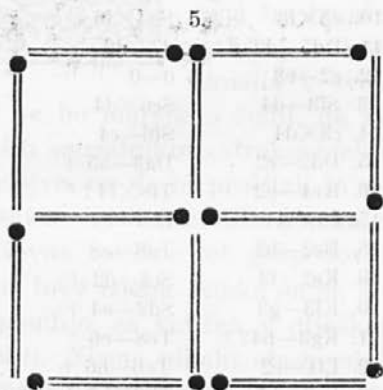
**Vprašanje št. 2:** Zakaj se rabi rume-  
nica (Gelbscheibe) in kako se jo upo-  
rablja?

**Odgovor:** Da dobimo točno sliko  
objekta, je potrebno, da dobe njegove barve  
na sliki isto svetlobno vrednost kot jo

imajo v resnici. Če n. pr. na navadno fotografsko ploščo fotografiramo telo z rumeno, zeleno, rdečo in modro barvo, se modra barva na sliki pokaže kot bela, dočim so rumene, zelene in rdeče ploskve skoro črne. Navadna plošča je namreč občutljiva samo za vijoletno in modre žarke. Znatno izboljšanje v tem oziru nudijo za barve občutljive — ortokromatične — plošče, vendar so tudi te še močno občutljive za modro barvo in je treba zato misliti še na drug pripomoček. V ta namen služi posebno rumeno steklo, ki se nastavi pred objektiv in ki omeji vpliv modrih žarkov, propuščja pa rume-

ne, zelene in rdeče žarke. Vsled tega poslana modra ploskev na sliki temnejša. Rumence se izdelujejo v več stopnjah in sicer svetlo, srednje in temnejše rumeno. Za snežne pokrajine za oblačno nebo, jezera itd., je rumenica neobhodno potrebna, če hočemo dobiti sliko z vsemi učinkovitimi sencami in lepimi oblaki. — Ko smo na medlici (Mattscheibe) popolnoma jasno in ostro udesili (eingestellt) sliko, nastavimo na objektiv rumenico ter eventualno korigiramo ostrnost slike na medlici. Z rumenico je treba 1—6 krat več eksponirati kot brez nje. Odvisno je to od stopnje rumenice.

## ŠALA IN ZABAVA.



Sestavi iz vžigalic 4 kvadrate, kakor kaže slika. Nato prestavi vžigalice tako, da boš imel le 3 enako velike kvadrate!

6.

Neka gospodična je na potovanju zapazila, da je vzela od doma dvoje rokavic, ki pa so za levo roko. Kako si je pomagala?

Rebus.

**1050 A 501 NA**

Rešitev nalog v zadnji številki.

1. Zrakoplov je prevozil 200 km, ker je vozil 2 uri s hitrostjo 100 km na uro.

2.  $\sqrt{1}$

3. Škoda znaša Din 1000,—, ker je bil ponarejeni bankovec tisočdinarski.

4. Vrtnar mora posaditi jablane v enakostraničnih trikotih. Če je ploščina vrta A pride na to ploščino

$$\frac{A}{a^2 \sqrt{3}} \text{ trikotnikov in } \frac{A}{a^2} \text{ kvadratov.}$$

$\frac{A}{a^2}$  pa je obenem število dreves pri kvadratični razdelitvi prostora, ker spadajo k vsakemu kvadratu 4 drevesa, a k vsakemu dvevesu spadajo 4 kvadrati. Pri trikotni razdelitvi zemlje pa spadajo k vsakemu trikotu 3 drevesa, toda k vsakemu drevesu 6 trikotov, torej je število dreves polovico manj kot trikotov

$$\frac{A}{a^2 \sqrt{3}} \cdot \frac{1}{2}$$

Diferenca dreves

$$\frac{A}{a^2} \left( \frac{1}{\frac{1}{2}\sqrt{3}} - 1 \right) = \frac{A}{a^2} (1.155 - 1)$$

Ker je ta izraz pozitiven se s trikotno razdelitvijo posadi več dreves in sicer v razmerju 1155 : 1000.

Za pravilno rešitev nalog sta z žrebom dobila nagrade Viktor Zupane v Ljubljani (letnik »Grude«) in Smiljan Ibonjac v Mariboru (letnik »Mladine«).



# ŠAH.

## Študija št. 1.

Beli: Ka8, Th7, kmet e7.

Črni: Ka5, Te2, kmet h2.



Sljedečo klasično študijo je sestavil dr. Emanuel Lasker.

Beli na potezi dobi!

Sodeč po materialni moči bi morala biti partija remis, toda ugodna pozicija belega kralja omogoča temu zmago. Rešitev prihodnjič.

V Baden-Badnu se vrši sedaj veliki mednarodni mojstrski turnir, na katerem igra 21 mojstrov iz vseh držav. Stanje po 15. kolu je sledeče: 1. Aljehin 13 točk (Rus); 2. Rubinstein 11 (Poljak); 3. Sämisch 10 (Nemec); 4. Marshall 2½ (Amerikanec); 5. Grünfeld 9½ (Nemec); nadalje slede po vrstnem redu Bogoljubov (Rus), Rabinović (Rus), Tartakover (Ukrajinec), Niemzovič (Danec), Torre (Mehikanec), Tarrasch, Carls, Spielmann (Nemci), Treybal (Čeh), Yates, Thomas (Angleža), Reti (Madžar), Rosselli (Italijan), Mieses (Nemec), Colle (Belgijec) in Te Kolste (Nizozemec). Točasno sicer vodi silni Aljehin, a čeprav stoji pred Rubinsteinom za 2 poena, njegova zmaga še ni povsem sigurna, ker se ravno v zadnjih kolih sreča z najmočnejšimi sobojevniki. O končnem rezultatu poročamo prihodnjič.

## Partija št. 2.

Igrana na mojstrskem turnirju v Berlinu 1918; na tem turnirju je bil dr. M. Vidmar prvi.

Budimpeštanska otvoritev.

Beli:

Črni:

A. Rubinstein	dr. M. Vidmar
1. d2—d4	Sg8—f6
2. e2—e4	e7—e5 <sup>1</sup>
3. d4×e5	Sf6—g4
4. Sg1—f3	Sb8—c6
5. Le1—f4	Lf8—b4 +
6. Sb1—c3	Dd8—e7
7. Dd1—d5	Lb4×c3 +
8. b2×c3	De7—a3
9. Ta1—e1	f7—f6 <sup>2</sup>
10. e5×f6	Sg4×f6
11. Dd5—d2	d7—d6
12. e2—e3	0—0
13. Sf3—d4	Sc6×d4
14. e3×d4	Sf6—e4
15. Dd2—e2	Da3—a5 +
16. Ke1—e2	Tf8×f4! <sup>3</sup>
17. e3×f4	Le8—f5
18. Dc2—b2	Ta8—e8
19. Ke2—f3	Sc4—d2 +
20. Kf3—g3	Sd2—e4 +
21. Kg3—h4? <sup>4</sup>	Te8—e6
22. Lf1—e2	Te6—h6 +
23. Le2—h5	Th6×h5 +

beli se poda, ker sledi mat v dveh potezah.

### Opombe:

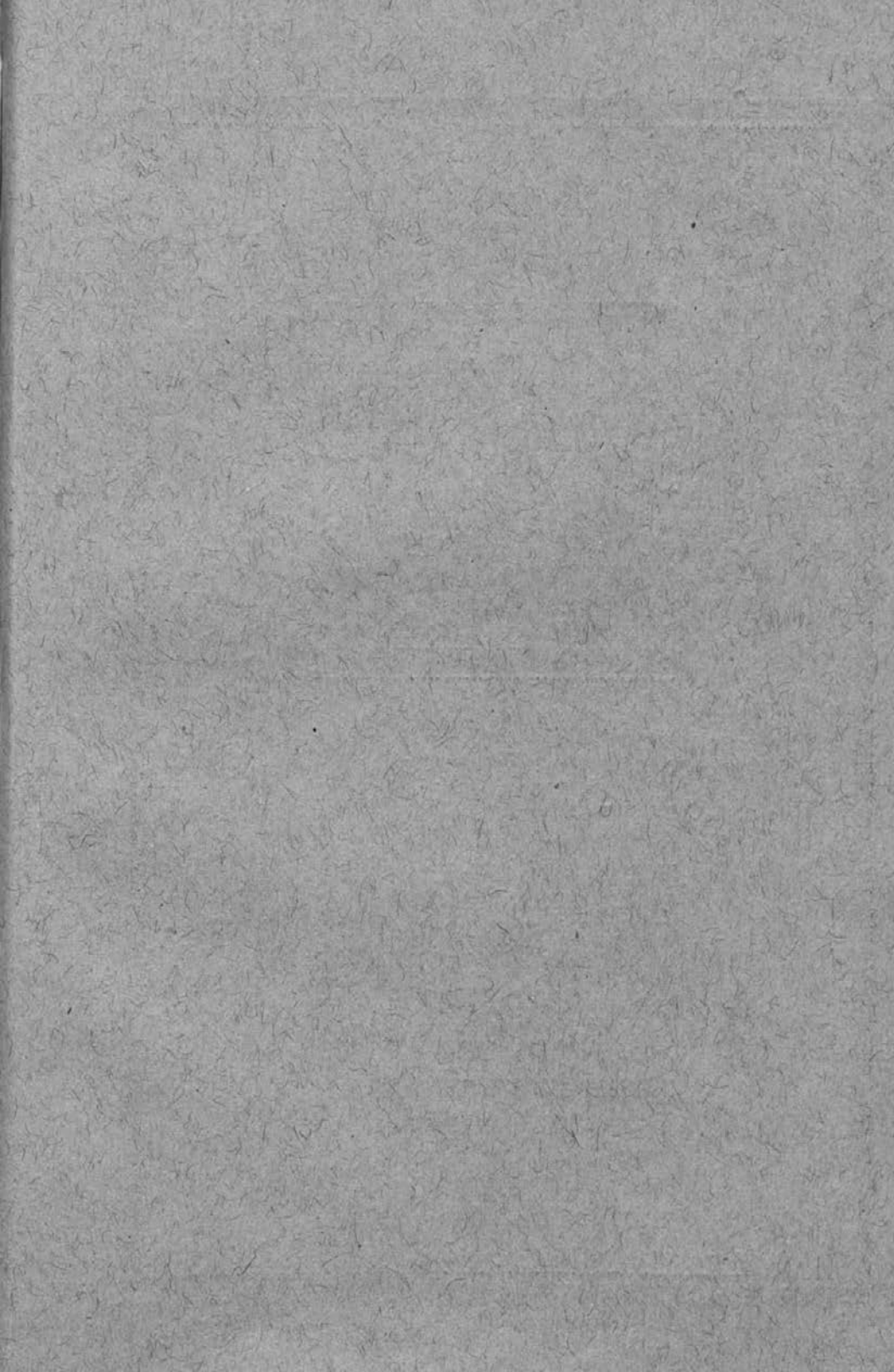
<sup>1</sup> Ta poteza karakterizira budimpeštansko otvoritev. Črni žrtvuje kmeta, dobi pa zato ugodne šanse.


<sup>2</sup> Črni ne sme vzeti na a2, ampak mora igrati potezo v tekstu radi h2—h3.

<sup>3</sup> S to žrtvijo kvalitete črni še bolj eksponira pozicijo nasprotnikovega kralja.

<sup>4</sup> Beli bi moral nazaj na f3, nakar bi Vidmar nadaljeval napad s h7—h5.

To partijo je ponovil 9. maja v Ljubljani Ž. T. D. »Atena« z živimi figurami pod vodstvom dr. M. Vidmarja. Bele figure so predstavljali Belokranjci, črne pa Gorjenci, oboji v pestrih narodnih nošah.





---

ZA IZVRŠITEV VSEH V  
TISKARSKO STROKO  
SPADAJOČIH DEL SE  
TOPLO PRIPOROČA

# TISKARNA MERKUR

---

LJUBLJANA, SIMON  
GREGORČIČEVA UL.

TELEFON ŠT. 552 ŠT. 13 TELEFON  
ŠT. 552

TISKA KNJIGE, ČASO-  
PISE, CENIKE, LETAKE,  
VSE TRGOVSKE TER  
URADNE TISKOVINE

== LASTNA ==  
KNJIGOVEZNICA

---

